

حقوق اساسی افغانستان

د افغانستان اساسی حقوق

کورس آموزش قضائی

د قضائی روزنی کورس

منتشر شده توسط:

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

کابل، افغانستان

خپرندویه اداره:

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کابل، افغانستان

د افغانستان اساسی حقوق

د افغانستان اساسی حقوق

کورس آموزش قضائی

د قضائی روزنی کورس

تهیه شده توسط:

تیار شوی:

بخش آموزش قضائی

د قضائی روزنی خانگه

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

بازنگری:

کره کتنه:

دکتور عبدالملک کاموی

دکتور عبدالملک کاموی

آمر عمومی اداری قوه قضائیه

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

دقضائی زدکرو مشاور

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

محمد هارون معتصم

استاد پوهنځی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون

د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی

کابل

استاد

دیزاین:

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکي نشرات

د نشراتو تخنیکي مسوول

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در

برنامه های آموزش قضائی مورد تایید قرار داده و

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د

قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

بدین وسیله به سازمان هائی که آموزش قضائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست که این نسخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه های آموزشی خود منتشر سازند. این کورس همچنان در آدرس های انترنتی

www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com

قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان
کابل افغانستان

ادارو ته چي په قضائي روزنو بوخت دی ، اجازه ورکول کیزی ترخو دا خپره شوی نسخه تکثیر کړی او په خپلو قضائي روزنو کی ورخه کار واخلي. نوموړی کورس ته په

www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com

انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپريدو نېته: جولای ۲۰۰۸

دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان متعلق به USAID در طول سال های 2005-2008 میلادی در پهلوی اینکه به تدریس کورس های سناژ قضائی و تنظیم امور ترینگ های قضائی مساعدت مسلکی بعمل آورده در امر آموزش امور حقوقی و قضائی تا حد امکان سهولت های لازم را فراهم آورده است. یکی از این سهولت ها تنظیم و تالیف کتب درسی و ممد درسی می باشد که تا اکنون آثار ذیل تهیه شده است:

- 1- اصول عمومی حقوق جزا
- 2- قانون جزا بخش خاص
- 3- وظیفه قاضی و پژوهش حقوقی
- 4- حقوق اساسی افغانستان و میثاق های بین المللی
- 5- اصول محاکمات تجارتي
- 6- حقوق تجارت
- 7- اصول محاکمات جزائی
- 8- توضیحی بر قانون مدنی (حقوق فامیل) جلد اول

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان نظر مقام عالی ستره محکمه در مورد آثار فوق مطالبه نمود، بالاثر کمیته عالی تعلیمات قضائی در جلسه مورخ (1387/8/13) چنین تصویب بعمل آورد:

(در صورتیکه هر کتاب از لحاظ متن و محتوی توسط سه نفر استاد که یکنفر آن منسوب ستره محکمه ج.ا.ا باشد، ارزیابی، تدقیق و تائید گردد، در نشر و توزیع آن به کورس سناژ، کورس های آموزشی داخل خدمت و محاکم مانع وجود ندارد).
بتاسی از مصوبه فوق هر کتاب از جانب یک کمیته سه نفری متخصصین و محققین که یک نفرشان منسوب ستره محکمه جمهوری اسلامی می باشد، مورد غور، ارزیابی و تدقیق قرار گرفت.

کتاب حاضر که تحت عنوان (**حقوق اساسی افغان**) بوسیله (**پروژه عدلی و قضائی**) تالیف گردیده است در مطابقت با تجویز کمیته های تعلیمات قضائی ستره محکمه توسط کمیته ذیل مورد غور و تدقیق قرار داده شد.

1- قاضی عبدالعزیز خان

2- دکتور نجیب خان

3- محمد هارون مصطفی

کمیته موضوعات مندرج کتاب را مفید و مستند تشخیص نموده به نشر آن ابراز نظر نمودند. بنابراین تجویز شد تا کتاب نشر گردد و علاوه از اینکه کورس سناژ قضائی و کورس های داخل خدمت، تمام قضات در افغانستان، محاکم، فاکولته های حقوق و شرعیات، کتابخانه ها و وزارت خانه ها و دیگر سازمانهای ذی علاقه مستفید گردند.

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان بانشر این کتاب در آرزوی نظریات و پیشنهادات سازنده خوانندگان و مقامات مربوطه قرار دارد.

1- قاضی عبدالعزیز خان

2- دکتور نجیب خان

3- محمد هارون مصطفی

د اساسي حقوقو لوستونه د قضائې زده کړې کورس

دروس حقوق اساسی کورس آموزش قضائې

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضايي کاندیدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نیول شويدي. او په هغه کې دافغانستان د اسلامي جمهوري دولت د يوه خپلواک ارگان په توگه د قضائې ځواک په فرد پورې تړلې دندو ته پاملرنه شوېده.

اين دروس حقوق اساسی برای تعليمات مداوم قضات و کاندیدان قضايی در نظر گرفته شده و در آن به مسئولیت های منحصر به فرد قوه قضائیه به حیث ارگان مستقل دولت جمهوری اسلامی افغانستان، توجه صورت گرفته است.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شکل جوړ شوي دي چې د لکچر په ځاي د مباحثوي ښوونې او پوهنې په طريقه د معلوماتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفيت په څنگ کې ښوونيزې موخې هم شاملې دي.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنب مکلفیت مطالعه دروس، اهداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همدارنگه پوښتنې او فرضي قضیې چې په دغه لوستونو کې ځاي په ځاي شوي، ددې لپاره دي چې د هغه د محتوياتو لپرد د صنفی مباحثاتو ظرفیت لوړ کړي. پدې پروگرام کې درسي مواد پداسې شکل ځاي په ځاي شوي چې په دغه ځانگړي ښوونيز پروگرام کې د دغه مضمون لپاره وخت ته پام د ۶ څخه تر ۱۲ ساعته دوره کې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمينه برابره شي. د زیاتو ساعاتو د شته والي په صورت کې ښايي دغه مضمون د مباحثوي تمريناتو او بهرنیو موادو په وسیله بشپړ شي.

همچنان سوالات و قضیه های فرضی که در این دروس گنجانیده شده، برای آن میباشد تا انتقال محتویات آن ظرفیت مباحثات صنفی را ارتقاء بخشند. مواد درسی درین برنامه به شکلی جابجا گردیده تا ارائه کورس را در یک دوره زمانی ۶ تا ۱۲ ساعت، با توجه به وقت موجود برای این مضمون دراین برنامه آموزش اختصاصی، مساعد سازد. در صورت موجودیت ساعات اضافی، امکان دارد تا این مضمون با تمرينات مباحثوی و مواد بیرونی تکمیل گردد.

يو ۱۲ ساعته مضمون ښايي په لاندې ډول ترتيب او تنظيم شي:

یک مضمون ۱۲ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیب و تنظیم شود:

(۱ او ۲ درسي ساعتونه): د هغه اصولو او مفاهیمو معرفي کول چې د حقوقو او د اساسي حقوقو بنسټ ږدي.

(ساعت درسی ۱ و ۲): معرفی اصول و مفاهیم کلی که اساسات حقوق و حقوق اساسی را بناء می نهد

(ساعات درسی ۳ - ۶): توضیح سیستم سیاسی بر مبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰۴ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(ساعات درسی ۷ - ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰۴.

(ساعات درسی ۹ - ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(ساعات درسی ۱۱ - ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه در حمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(۳-۶ درسی ساعتونه): د قوا د تفکیک په بنسټ د سیاسي سیستم توضیح کول چې د افغانستان د ۲۰۰۴ کال د اساسي قانون په وسیله په رسمیت پېژندل شويدي.

(۷-۸ درسی ساعتونه): د ۲۰۰۴ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجایبو بیا کتنه، تحلیل او په اړه یې مبسوطه مباحثه.

(۹-۱۰ درسی ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړیوالو تعهداتو او کنوانسیونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي یا هغوي ته پراختیا ورکوي.

(۱۱-۱۲) درسی ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبیق په برخه کې د قضائیه ځواک په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه یې مباحثه.

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲).....	۵
(الف). قرارداد اجتماعی	۵
(ب). اساس و هدف قانون.....	۷
(ج). قانون اساسی	۸
(د). دیگر منابع قانون.....	۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی	۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده	۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری	۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم.....	۱۴
عرف و عادات محلی	۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲.....	۱۸
(الف). نظام سیاسی	۱۸
(ب). دولت	۲۰
(ج). قوه مجریه	۲۲
هدف قوه مجریه.....	۲۲
تشکیل قوه مجریه.....	۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور.....	۲۳
وزراء.....	۳۰
لوی خارنوال	۳۲
واحد های اداری محلی	۳۳
حالات اضطرار.....	۳۵
(ه). قوه مقننه دولت	۳۶
مقدمه	۳۶
شورای ملی	۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی	۴۶
(ه). قوه قضائیه دولت	۴۸
قوه قضایی مستقل.....	۴۸
ترکیب ستره محکمه.....	۵۱
محاکم تحتانی و قضات.....	۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند	۵۳
(و). تفکیک قوا - کنترل و توازن	۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸).....	۵۹
(الف). مقدمه	۵۹

۶۰	(ب). حقوق و وجایب اساسی.....
۸۱	IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰).....
۸۱	(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل.....
۸۲	(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر.....
۸۲	مقدمه.....
۸۳	منشور ملل متحد.....
۸۳	اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
۸۵	کنوانسیون منع شکنجه، ظلم، سایر تنیهاات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی.....
۸۷	کنوانسیون حقوق طفل.....
۸۸	کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان.....
۸۹	کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی.....
۹۱	میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی.....
۹۱	میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۹۵	V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲).....
۹۵	(الف). مقدمه.....
۹۶	(ب). استقلال قضایی.....
۹۶	(ج). مرور قضایی.....
۹۷	سناریو های فرضی.....

ضمایم:

۱۰۴	منشور سازمان ملل متحد.....
۱۲۹	اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
۱۳۹	میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز.....
۱۶۳	میثاق حقوق طفل.....
۱۹۹	میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان.....
۲۲۰	میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی.....
۲۴۳	میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
۲۶۱	میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....

سریزه

بنوونیزې موخې - ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشریح کړئ.
- د دولت موخه تشریح کړئ.
- د قانون موخه او حاکمیت بیان کړئ.
- د یوه اساسي قانون مقصدونه او موخې بیان کړئ.
- مدون قانون تعریف کړئ.
- د قانون نورې سرچینې تشریح کړئ.

(الف): ټولنیز تړون

کوم علت دی چې خلک هېوادونه جوړوي او دولت جوړوي؟

- د گاونډيو او متجاوزينو څخه خونديتوب (اردو)
- د ټولني د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه
- د ضروري خدمتونو ځینې بېلگې کومې دي؟

- روغتیا ساتنه او پاملرنه
- بنوونه
- بېخبناء
- د جزایي عدالت سیستم

مقدمه

اهداف آموزشی - ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهداف یک قانون اساسی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

(الف): قرارداد اجتماعی

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند و دولت را تشکیل مینمایند؟

- محافظت و امان از همسایگان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پوليس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها
- بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ و مراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

- د مدني قضاياوو د حل طريقه
- شيوه حل و فصل قضاياى مدنى
- په نړيواله ټولنه كې گډون
- اشتراك در جامعه بين المللى
- هغه تړون او يا موافقه چې د يوه هېواد اتباع يې له دولت سره كوي كوم دي؟
- د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خونديتوب او د خدماتو د وړاندې كولو د زياتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواكۍ او صلاحيتونو څخه صرفنظر كوى او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنيز تړون په نامه يادېږي. همدارنگه دوي پدې معاوضه كې د هغه حقوقو او اساسي خپلواكيو څخه چې د دولت لخوا يې ملاتړ كېږي، برخمن كېږي.
- د اساسي حقوقو او خپلواكيو ځينې بېلگې كومې دي؟
- د وينا او ټولنو ته دغوره كېدلو خپلواكي
- آزادى بيان و انتساب به انجمن ها
- د غونډو او اعتراض خپلواكي
- آزادى گردهمايي و اعتراض
- د سفر خپلواكي
- آزادى سفر
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري كار منعه
- منع بردگى و كار اجبارى طفل
- مساوي حقوق او مكلفيتونه د قانون په اساس
- حقوق مساوى و مكلفيت ها براساس قانون
- د براءت الذمه له حالت څخه مستفيد كېدل
- مستفيد بودن از حالت براءت الذمه
- كله چې څوك د يوه جرم په تور، تورن كېږي.
- هنگاميكه يك شخص به يك جرم متهم ميگردد
- د نيول كېدو يا پر يو جرم د تورن كېدو په وخت كې د مدافع وكيل د نيولو حق
- حق گرفتن وكيل مدافع هنگام دستگيرى يا متهم شدن به يك جرم

- اقرار ته د اړ ایستلو لپاره د شکنجې څخه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت
- معافیت از شکنجه جهت مجبور ساختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولت در رابطه به ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض
- مشترک قاسم کوم دي؟

قانون

قانون.

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

(ب). اساس و هدف قانون

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیا لري چې د هغه ټولنې او د هغه د غړو د سلوک په هکله لارښوونه وکړي.

تمام جوامع منظم، به قواعد و قوانین ضرورت دارند تا رفتار و روند آن جامعه و هر عضو آنرا رهنمایی نماید.

ډېره اړتیا نده چې دغه قوانین او قواعد ثبت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ويې مني.

ضرورت نبوده تا این قواعد و قوانین ثبت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضو جامعه آنها را درک کرده و بپذیرد.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو گډوډي او خپل سري وي.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مردم خواهد بود.

لډې کبله د قانون بنسټ او اساس هغه څرگنده اړتیا ده چې ټولنه داسې تنظیم کړي چې سوله، عدالت او عامه نظم وساتي.

از اینرو، اساس و شالوده قانون عبارت از ضرورت مبرمی بوده تا جامعه را طوری تنظیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظت و نگهداری نماید.

د یوې ټولنې ټول قوانین، پالیسی او نظرونه منعکسوي.

تمام قوانین، پالیسی ها و نظریات موجود یک جامعه را منعکس میسازد.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)
- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

- مذهبی او اخلاقی بنوونې
- تعالیم مذهبی و اخلاقی
- بنوونیز او پوهنیز معرفت
- معرفت آموزشی و علمی
- له قوانینو سره د نورمونو، عادتونو، دودونو او اخلاقی اصولو تر منځ توپیر څه دی؟
- یک تفاوت اساسی میان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانین چه است؟
- نورمونه، عادتونه، دودونه او اخلاقی اصول د اشخاصو د شخصي سلوک د لاربنوونې لپاره دي پداسې حال کې چې د قوانینو موخه الزامی ده، تر څو د ټولنې د یوه مشخص غړي د تایید او رد په پام کې نه نیولو سره د هغوي پیروي وشي.
- نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی منځیث یک رهنمود برای سلوک شخصی اشخاص میباشند در حالیکه، هدف قوانین الزامی بوده، تا بدون در نظر داشت تایید یا عدم تایید یک عضو مشخص جامعه، از آنها بطور پیوسته پیروی بعمل آید.
- د قوانینو دتفیزد پرلپسې دنده د دولت په غاړه ده او معمولاً د نه اطاعت په وخت کې د مجازاتو د تحمیل په تهدید سره تامینېږي.
- امر نافذ نمودن پیوسته قوانین به ذمه دولت میباشد و معمولاً توسط تهدید به تحمیل موءیدات (مجازات) در صورت عدم اطاعت، تأمین میگردد.
- د تعذیراتو بېلگې کومې دي؟
- بعض از مثالهای تعذیرات کدام ها اند؟
- جزایي مجازات
- مجازات جزایی
- د مدني زیانونو جبران
- جبران خسارات مدنی
- د یو کار د کولو لپاره د امتیازاتو بیرته اخیستنه مثلاً د جوازنامې بیرته اخیستنه
- استرداد امتیازات مثلاً جوازنامه برای اجرای یک چیزی یا چیز دیگری
- و مو لیدل چې د ټولنې خلک د ټولنیز تړون د مقابل لوري په توگه د حراست، امنیت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکیو د ضمانت په وړاندې د خپلو خپلواکیو څخه صرف نظر کوي. همدارنگه ومولیدل چې پر ټولنیز تړون د قوانینو د خپرېدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کېږي.
- مشاهده نمودیم که مردم جامعه به حیث طرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنیت، انجام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی ها، از آزادی خود صرف نظر مینمایند. همچنان مشاهده نمودیم که به قرارداد اجتماعی، از طریق انتشار و انفاذ قوانین، مهرصحه گذاشته میشود.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانین څرنگه رامنځته کېږي؟

(ج) قانون اساسی

قوانین اساسی چه گونه بوجود میانند؟

له کوم ځایه باید ددغه پوښتنې ځواب پیل شي؟

از کجا باید آغاز کرد تا برای این سوال جواب دهیم؟

راځئ لومړيو ته وروگرځو.

بیاید به ابتدا برگردیم.

هر کله چې د ټولنې غړي پرېکړه کوي چې د دولت په گټه د خپلې خپلواکۍ څخه تېر شي، تر ټولو لومړنی گام چې پورته کوي، کوم یو دي؟

هرگاه اعضاء جامعه تصمیم میگیرند تا از خود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظر نمایند، اولین گامی که آنها آنرا بر میدارند، کدام خواهد بود؟

• یوه پادشاه ته بیعت کول

• بیعت به یک پادشاه

• د یوه رئیس ټاکل

• برگزیدن یک رئیس

• د یوه ولسمشر ټاکل

• انتخاب یک رئیس جمهور

• د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شورا یا جرگې جوړول

• تشکیل یک شوری یا جرگه جهت اتخاذ تصمیم لازمه

• د یوې اعلاميې یا اساسي قانون چمتو کول

• آماده نمودن یک اعلامیه یا یک قانون اساسی

په اوسنی زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونو کې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یوه مدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

در عصر معاصر، در جوامع بزرگ یا کشورها، اولین چیزی که شکل میگیرد عبارت از آماده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولت او د هماغه هېواد د اتباعو تر منځ د اړیکو تعیین او پیاوړي کول دي.

هدف اصلی قانون اساسی تعیین و برقرار نمودن روابط میان جامعه یا دولت و اتباع همان کشور میباشد.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

• د دولت د اساسي شکل جوړول

• تأسیس شکل اساسی دولت

• د دولت د ارگانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنگه د دوي د ذات البيني اړیکو مشخص کول

• مشخص کردن وظایف ارگانهای دولت و روابط آنها با اتباع و روابط ذات البینی خودشان

- د مشخصو نړیوالو معاهداتو او میثاقونو منلو او هغوي ته د ځای ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او مکلفیتونو تعیین
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د یوه میکانیزم جوړول
- د یوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصویب لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعدیلاتو د منلو لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- قوانین څه ډول رامنځته کېږي؟ د دغه پوښتنې ځواب څه دی؟
- قوانین د مقننه ځواک لخوا جوړېږي او د هغه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشیح کېږي. دغه ډول قوانین موضوعه قوانین یا مدون قوانین نومېږي.
- که مدون قوانین د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آیا دغه ډول قوانین د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟
- ولې منفي ځواب؟ دغه ډول قوانین ځکه الزامي کېدای نشي چې هغه ځواک چې د اساس قانون د احکامو پر بنسټ د قانون د جوړولو صلاحیت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحیت د خلکو لخوا دولت ته ورکړل شويدي، د هغه پر بنسټ هغه مدون قوانین چې د اساسي قانون د احکامو سره سم نه وي یا دا چې د اساسي قانون د احکامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.
- آیا امکان لري چې نورې الزامي حقوقي اعلاميې
- اشاره به پذیرفتن و جادادن معاهدات و میثاق های مشخص بین المللی
- تعیین کردن حقوق اساسی و مکلفیت های اتباع کشور
- تأسیس یک میکانیزم برای محافظت بقای دولت
- تأسیس یک طرز العمل برای تصویب قانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسیس یک طرز العمل برای پذیرفتن تعدیلات در قانون اساسی
- قوانین چطور بوجود میآیند؟ جواب بدین سوال چه میآید؟
- قوانین توسط قوه مقننه دولت ساخته میشوند و به تعقیب آن از سوی رئیس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشیح میگردند. این نوع قوانین، قوانین موضوعه یا قوانین مدون نامیده میشوند.
- اگر قوانین مدون مطابق به احکام قانون اساسی ساخته نه شوند، آیا چنین قوانین از سوی اتباع کشور لازم الاجرا میباشند؟ نخیر.
- چرا جواب منفی؟ این چنین قوانین بخاطری نمیتوانند الزام آور باشند که قوه که بر مبنای احکام قانون اساسی صلاحیت ساختن قانون را دارا میباشد، مشخص گردیده و صلاحیت آن توسط مردم به دولت تفویض گردیده است بنا بر آن آئنده قوانین مدونیکه مطابق به احکام قانون اساسی نبوده یا اینکه منافی احکام قانون اساسی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نمیباشند.
- آیا امکان دارد که اعلامیه های حقوقي الزام آور

دیگر نیز موجود باشند که نیرو و تأثیر قوانین مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند؟

- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی

- مقررات که از سوی قوه اجرائیه تصویب شده اند

- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

- مقررات و فیصله های محاکم

- عرف و عادات محلی

(د). دیگر منابع قانون

اجازه دهید تا در ذیل به کتگوری های عمومی نگاه کنیم "دیگر منابع قانون".

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی:

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظیم نمایند.

برای اینکه یک معاهده، میثاق و کنوانسیون خاص بین المللی بالای یک کشور و بالوسیله بالای اتباع آن کشور مرعی الاجرا قرار گیرد، ضرور است تا از سوی همان کشور مطابق به احکام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. این طرز العمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

تصدیق و تصویب معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون ها یک عمل اختیاری بوده، و هیچ کشوری را نمیتوان به استثنا عضویت در یک سازمان بین المللی مثلاً ملل متحد که عضویت در آن مشروط

موجودی وی چې د مدونو قوانینو ځواک او اغېزه ولري؟

د هغوي ځينې بېلگې کومې دي؟

- نړيوال معاهدات، میثاقونه او کنوانسیونونه

- هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شويدي

- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه

- د محاکمو مقررات او پرېکړې

- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچینې:

اجازه را کړئ لاندې عمومي کتگوری وگورو ((د قانون نورې سرچینې))

معاهدات، میثاقونه او نړيوال کنوانسیونونه:

نړيوال معاهدات، میثاقونه او ځانگړي نړيوال کنوانسیونونه د يوه ځانگړي هېواد لپاره او بالوسیله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء کيږي،

ددي دپاره چې يو بين المللی معاهده، میثاق او کنوانسیون په يو مملکت باندی او په دی وسیله د هغه مملکت پر اتباعو باندی د تطبیق وړ وگړزی لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم د منلو وړ وگړخي. د تايید دغه طرز العمل ته د تصویب پروسه وايي.

د معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونونو تصدیق او تصویب يو اختياري عمل دي، او هېڅ هېواد په يوه نړيوال سازمان مثلاً ملگرو ملتونو کې د غړیتوب څخه پرته چې په هغه کې غړیتوب د هغه د

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابة قوانین مدون نافذ همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرائیه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

خانگرو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېدای چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدې سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توگه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کېږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانگړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شويدي:

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلگې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

- د بنځو د چارو وزارت
 - د سوداګرۍ وزارت
 - د ټولګټو (فواید عامه) وزارت
 - وزارت امور زنان
 - وزارت تجارت
 - وزارت فواید عامه
- هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، بنایي پراخ او پېچلي وي.
- زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړیکه نیسي، ځواب نه ورکوي.
- په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کونکي دي، بنایي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنترول وکړي.
- په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرر د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرر پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنیني رکن لخوا منل شويدي، لازم الاجراء دي.
- د صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرر به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرر بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه:

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

ځینې وختونه په انتقالی دوره کې یا په بېرنيو حالاتو کې، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنیني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنیني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زمانې دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهور طبق قانون اساسی کشور صلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

د محاکمو پر پکړې او مقررات:

راځئ یو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دريو جلا برخو (اجرائیه ځواک، مقننه ځواک او قضائیه ځواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی یو سیاسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې یوه سیستم کې قضائیه ځواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دودیز ډول د یوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې یوه سیستم کې آیا ستره محکمه ددې صلاحیت لري چې د هغه هېواد د قضائې فعالیتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړي؟

د دغه ډول قضائې فعالیتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررينو او اداري آمرينو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضایاوو اجازه
- د دوسيو د درج او د راپور ورکولو سیستم
- د محکمې د تعمیراتو او تجهیزاتو ساتنه
- د قضایي سلوک د معیارونو ایجاد او تنفیذ
- د سترو قضائې تعلیماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحیت له کوم ځایه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بیاید یک قانون اساسی را که در لابلای آن یک دستگاه سیاسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجریه، قوه مقننه، و قوه قضائیه)، اما مساوی ترکیب گردیده، فرض کنیم.

در یک چنین سیستم، قوه قضائیه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورستی تحت کنترول اداری یک ستره محکمه قرار دارند.

در این چنین دستگاه، آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا مقرراتی بمنظورپیشبرد فعالیت های قضایی آن کشور اتخاذ نماید؟

مثال های چنین فعالیت های قضایی کدام ها اند؟

- استخدام محررين و آمران اداری محاکم
- اجازه قضایا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسیه و سیستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعمیرات و تجهیزات محکمه
- ایجاد و تنفیذ معیارهای سلوک قضایی
- انتقال برنامه های تعلیماتی قضایی مستمر

ستره محکمه صلاحیت خویش را در قبال پذیرفتن مقررات از کدام جا اخذ میکند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

آیا چنین مقررات بر شعبات و افراد ذیل لازم الاجرا خواهد بود؟

• بالای قضات؟

• بالای شعبات دیگر دولت؟

• بالای اتباع کشور؟

بر علاوه اداره قضایی، فعالیت های اولیه ستره محکمه چه می باشد؟

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی به آن راجع میگردد.

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایای مخصوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا بعضی اوقات امکان می رود که یک وزارت یا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناریوی فرضی:

باید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی به پیشگاه هیئت قضایی محکمه ابتدائیه میاید که در اخبار محلی نشر گردیده و بدنامی زیادی را در جامعه بخود کسب نموده است. شهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یک قدم دیگر جلوتر رفته تصور کنیم که رئیس هیئت قضایی محکمه فیصله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهد، بخاطریکه او فکر میکند که اطاق محکمه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذی علاقه را ندارد.

صاحب یک اخبار محلی فیصله رئیس هیئت قضایی را به چالش میگیرد، و قضیه به ستره محکمه احاله میگردد، تا ستره محکمه احکام

آیا دغه ډول مقررات په لاندې شعباتو او افرادو لازم الاجراء دي؟

• قضات؟

• د دولت پر نورو شعباتو؟

• د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي ادارې برسېره د سترې محکمې لومړني فعالیتونه څه دي؟

ځواب: د هغه قضایاوو په اړه غور او وروستی پرېکړه چې د لاندېنيو محاکمو لخوا هغې ته راجع کیږي.

آیا دغه ډول پرېکړې د ځانگړو قضایاوو په اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آیا ځینې وخت امکان لري چې یو وزارت یا د حکومت یوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناریو:

راځئ فرض کړو چې یوه قضیه د غور لپاره د یوې ابتدائیه محکمې قضائي هیئت ته وړاندې کیږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنه کې یې زیاته نوم بدې ترلاسه کړېده. بناریان او رښتني د محاکمې د پایلو اورېدو ته ډېر لېوال دي. راځئ یو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هیئت رئیس پرېکړه کوي چې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذی علاقه خلکو د منلو ظرفیت نلري.

د یوې سیمه ایزې خبرپاڼې خاوند د قضائي هیئت د رئیس د پرېکړې سره ننگونه کوي، او قضیه سترې محکمې ته راجع کیږي ترڅو ستره محکمه

لاندې مدون قوانین تفسیر کړي.

قانون مدون ذیل را تفسیر کاند:

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دایرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعایت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصریح شوي، یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي، جلسه سري دایرېږي مګر د حکم اعلان باید په هر حال علني وي.

د محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر میګرډد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد. محکمه میتواند در حالاتیکه در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند و لی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد.

آیا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

آیا حکم این ماده وضاحت دارد؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څیز مبهم دي؟

چه چیزی راجع به این حکم ماده مبهم میباشد؟

د ((یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي)) اصطلاح څه معنی لري؟

اصطلاح "یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد"، چه معنی دارد؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمایل لري او سري محاکمه یو استثنایي حالت دی، مګر په عین وخت کې قانون د بېرني حالت څخه پرته نور معیارونه ندي بیان کړي چې د سري محاکمې تطبیق توجیه کړي.

خط مشی قانون تمایل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنایی میباشد، اما در عین حال قانون بجز از حالت اضطرار، معیار های دیگری را بیان نداشته است تا تطبیق محاکمه سری را توجیه نماید.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فیصله کوي چې د قضاتو د هیئت د رئیس لخوا وړاندې شوی دلیل د رسنیو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجیه کړي او د دغه قانون د پلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځینې لارښوونې بیانوي.

بیاید فرض کنیم که ستره محکمه فیصله میکند که دلیل ارائه شده از سوی رئیس هیئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نمیتواند سری بودن محاکمه را توجیه نماید و بعضی رهنمایی ها را برای تطبیق این قانون در فیصله خویش بیان میدارد.

آیا امکان لري چې ددغه قانون تفسیر د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضایاوې تر پوښښ لاندې ونیسي؟

آیا امکان دارد تفسیر این قانون از سوی ستره محکمه طوریکه در فیصله اش اعلان گردید، قضایای آینده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

که داسې وي، آیا دغه تفسیر په راتلونکو قضایاوو کې پر ټیټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

اگر چنین باشد، آیا این تفسیر در قضایای آینده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

که تاسو داسې فکر کوئ، آیا پدې معنی ندي چې ستره محکمه په حقیقت کې د مدون قانون د تبدیلولو صلاحیت لري؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

که داسې وي، او اجرائیه یا مقننه ځواک د دغه ځانگړې قضیې په اړه د سترې محکمې له تفسیر سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترگې پټول
- پدې پرېکړه د بیاغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنیو کې چلینج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضیانو د عزل غوښتنه چې د قضیې په اړه یې پرېکړه کړې ده
- د سترې محکمې د تفسیر د صلاحیت د سلب لپاره د هېواد د قوانینو د تعدیل په برخه کې د هڅو شریکول

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰۴ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

دغه پوښتنې چلنج راوپرونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰۴ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راگرځو.

عرف و عادات محلی:

چی وقت میتوانیم جهت حل و فصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

محلي عرف او عادتونه:

کوم وخت کولای شو د یوې قضیې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

عرف و عادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پیدا کولای شو؟

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه یوه لنډه

سریزه وه.

حقوق اساسی بود.

اوس د افغانستان د ۲۰۰۴ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور څو (د راتلونکي ټولگي د لوستلو دنده - اساسي قانون، سریزه، ۱-۲۱، ۶۰-۸۰، ۱۳۴، ۱۳۶-۱۴۸ او ۱۵۱-۱۵۷ مادې)

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰۴ میرویم [وظیفه خوانش صنف بعدی - قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱-۲۱، ۶۰-۸۰، ۱۳۴، ۱۳۶-۱۴۸، و ۱۵۱-۱۵۷]

II. د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

بڼوونیزې موخې - ۳-۶ ساعتونه

اهداف آموزشی - ساعت های ۳-۶

- په افغانستان کې د سياسي نظام تشریح
- تشریح نظام سياسي در افغانستان
- د دولت د دندو بيان
- د هېواد د اجرائیه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د قضائیه ځواک تشریح
- د يوه خپلواکه قضائیه ځواک د ځانگړتياوو ذکر
- د کنترول او توازن (Checks and Balances) د سيستم د اهميت اثبات
- د کنترول او توازن (Checks and Balances) د سيستم د اهميت اثبات

(الف) سياسي نظام:

(الف). نظام سياسي

د يوه اسلامي جمهوري دولت په توگه د افغانستان سياسي نظام څه ډول توضیح کوي؟

نظام سياسي افغانستان منحيث يک جمهوري اسلامي را چگونه توضیح می دهید؟

لکه څرنگه چې د افغانستان د ۲۰۰۴ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېدای شو چې افغانستان يو اسلامي جمهوري دولت دي؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰۴ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان يک جمهوري اسلامي است؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

طرز حکومت آزاد و جمهوري به چه معنی؟

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گریده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

خواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې خواب وړکونکي وي.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

• مطلقه سلطنت	• مطلقه سلطنت
• سلطنت مشروطه	• مشروطه سلطنت
• استبداد فردی (دیکتاتوری)	• فردي استبدادي (دیکتاتوري)
• دیکتاتوری نظامی	• پوځي دیکتاتوري
• جمهوری کمونیستی	• کمونيستي جمهوري
• جمهوری سوسیالیستی	• سوسياليستي جمهوري

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

په افغانستان کې سياسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

• انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم	• د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
• سه قوه مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)	• د دولت درۍ خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
• کنترل و توازن (Checks and Balances)	• کنټرول او توازن (Checks and Balances)
• تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی	• د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
• تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت	• د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
• پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی	• په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

پریږدئ په څیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب). دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) در چیست؟

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱-۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

بیاید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(ماده ۴) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

بحث لاندې ونیسو، البته د درې ګونو ځواکونو څخه په پیل سره.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپیر په څه کې دی؟

- په دولت کې درې ګونه ځواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفیتونو لرونکی دی. (۱-۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

راځئ د دولت ځینې حقوق او وجایب وڅېړو.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپیڅلی دین دی.

د نورو دینونو پیروان د خپل دین په پیروی او د دیني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(۳ ماده) په افغانستان کې هیچ قانون نشي کولاي چې د اسلام د سپیڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(۴ ماده) په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې اړه لري چې په مستقیم ډول یې پخپله یا د خپلو استازو له لارې عملي کړي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چی د

افغانستان تابعیت ولري.

افغانستان را دارا باشند.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احكامو تطبيق، د خپلواکي، ملي واکمني او ځمکنۍ بشپړتيا دفاع او د امنيت او د هېواد د دفاعي وړتيا تأمين د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(ماده ۵) تطبيق احکام این قانون اساسی و سایر قوانین، دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت ارضی و تأمین امنیت و قابلیت دفاعی کشور از وظایف اساسی دولت می باشد.

(۶ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډيموکراسۍ د تحقق، ملي يووالي د تامين، د ټولو قومونو او قبایلو تر منځ د برابري او د هېواد په ټولو سيمو کې د متوازنې پراختيا او ټولنيز عدالت پر بنسټ د يوې هوسا او پرمختللي ټولني په جوړولو مکلف دی.

(ماده ۶) دولت به ایجاد یک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمایت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامین وحدت ملی، برابری بین همه اقوام و قبایل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(۷ ماده) دولت د ملگرو ملتونو د منشور، د بين الدول معاهدو، د نړيوالو ميثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړيوالې اعلاميې رعايت کوي. دولت د هر راز تروريستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د توليد او استعمال مخنيوی کوي.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بين الدول، ميثاق های بين المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیه جهانی حقوق بشر را رعايت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروريستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و توليد و استعمال مسکرات جلوگیری می کند.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرني سياست د خپلواکي، ملي گټو او ځمکنۍ بشپړتيا په ساتلو، نه مداخلې، ښه گاونډيتوب، دوه اړخيزه درناوي او د حقوقو د برابري پر بنسټ تنظيموي.

(ماده ۸) دولت سياست خارجي کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تمامیت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظیم می نماید.

دولت باید د خصوصي پانگې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختيا، د استوگنځي د چمتو کولو او مستحقينو ته د ځمکې د توزيع ملاتړ وکړي او د ځنگلونو او د ژوند چاپېريال په ساتنه کې لازم تدابير ونيسي. (۱۰-۱۵ مادې)

دولت باید از سرمایه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهیه مسکن، توزیع زمین به مستحقین حمایت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم را اتخاذ نماید. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو کچو د پوهنې د ودې او د ديني زده کړو د پراختيا، د جوماتونو، مدرسو او ديني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظيم

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعليمات دينی، تنظيم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دينی تدابیر لازم

لپاره تدبیرونه نیسي.

اتخاذ می نماید.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقویم مبداء د پیغمبر اکرم (ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بیرغ او ملي سرود تنظیمیږي. د هېواد پایتخت د کابل ښار دی (۱۶، ۱۸-۲۱ مادې).

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱۶، ۱۸ - ۲۱).

(ج) د دولت اجرائیه ځواک:

(ج) قوه مجریه دولت

د اجرائیه ځواک موخه:

هدف قوه مجریه:

د دولت د اجرائیه قوی هدف څه دی؟

هدف قوه مجریه دولت چیست؟

• د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصریح شويدي.

• ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است

• د اساسي قانون لخوا د ورکړل شويو فردي حقوقو او شخصي خپلواکيو ملاتړ او تضمين

• حمايت و تضمين حقوق فردي و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی

• د هېواد د قوانینو تطبیق

• اجرا و تطبیق قوانین کشور

• د دولت د نورو ځواکونو سره د دغه ځواک د اړیکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبیق

• تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

د اجرائیه ځواک تشکیل:

تشکیل قوه مجریه:

د اجرائیه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنگه دي؟

تشکیل قوه مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

• ولسمشر (۶۰-۷۰ مادې)

• رئیس جمهور (ماده های ۶۰ - ۷۰)

• د ولسمشر لمری مرستیال (۶۰ ماده)

• معاون اول رئیس جمهور (ماده ۶۰)

• د ولسمشر دوهم مرستیال (۶۰ ماده)

• معاون دوم رئیس جمهور (ماده ۶۰)

• وزیران (۷۱-۸۰ مادې)

• وزراء (ماده های ۷۱ - ۸۰)

• سیمه ای زې ادارې (۱۳۶-)

• واحد های اداری محلی (ماده های

۱۴۲ (مادې)

(۱۳۶ - ۱۴۲)

ولسمشر او مرستیالان:

ټاکنې، شرایط، کاري دوره، استعفي او عزل

رئيس جمهور و معاونين:

انتخابات، شرایط، دوره تصدی، استعفاء، و برکناری

- ولسمشر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت مشري په غاړه لري، خپل صلاحیتونه په اجرائیه، مقننه او قضائیه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سم عملي کوي.
- ولسمشر دوه، لومړی او دوهم مرستیالان لري.
- د ولسمشرۍ کانديد د خپلو دو مرستیالانو نومونه د خپل کانديد کېدو سره سم ملت ته اعلانوي.
- (ماده ۶۰) د ولسمشر لومړی مرستیال د ولسمشر د غیاب، استعفي یا وفات په حالت کې د دغه اساسي قانون د مندرجو احکامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رایو ورکوونکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو رایو له لارې په سلو کې تر پنځوسو د زیاتو رایو په ترلاسه کولو ټاکل کېږي.
- د ولسمشر وظیفه د ټاکنو وروسته د پنځم کال د غبرگولي په لومړۍ نېټه پای ته رسېږي.
- (ماده ۶۱) د ولسمشر کار تر پای ته رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشو تر شپږو ورځو په موده
- رئیس جمهور دراس دولت جمهوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحیت های خود را در عرصه های اجرائیه، تقنینیه و قضائیه، مطابق به احکام این قانون اساسی، اعمال می کند.
- رئیس جمهور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کانديد ریاست جمهوری نام هر دو معاون را همزمان با کانديد شدن خود به ملت اعلام میدارد.
- (ماده ۶۰) معاون اول رئیس جمهور در حالت غیاب، استعفاً و یا وفات رئیس جمهور، مطابق به احکام مندرج این قانون اساسی، عمل می کند.
- رئیس جمهور با کسب اکثریت بیش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طریق رأی گیری آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردد.
- وظیفه رئیس جمهور در اول جوزای سال پنجم بعد از انتخابات پایان می یابد.
- (ماده ۶۱) انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان کار رئیس

کې کېږي.

جمهور بر گزار میگردد.

- که چېرې په لومړي پړاو کې له کانديدانو څخه يو هم ونه کړای شي چې په سلو کې تر پنځوسو زياتې رایې تر لاسه کړې، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونيو په اوږدو کې ترسره کېږي. دا ځل يوازې هغه دوه تنه کانديدان په ټاکنو کې برخه اخلي چې په لومړي پړاو کې يې تر ټولو زياتې رایې تر لاسه کړې وي.
- د ټاکنو په دویم پړاو کې هغه څوک چې د رایو اکثریت تر لاسه کړي، ولسمشر گڼل کېږي.
- که چېرې د ولسمشرۍ يو کانديد د رایو گيرۍ د لومړي يا دویم پړاو په بهير او يا تر ټاکنو وروسته او يا د انتخاباتو د نتایجو له اعلان پخوا مړ شي، نوې ټاکنې د قانون له حکمونو سره سم کېږي.
- څوک چې ولسمشرۍ ته کانديد کېږي باید لاندې شرایط ولري:
 - (۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زېږېدلی وي او د بل هېواد تابعیت ونلري؛
 - (۲) د کانديدېدو په ورځ يې عمر تر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛
 - (۳) د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومي محکوم شوی نه وي؛
- هر گاه در دور اول هیچ یك از کانديدان نتواند اکثریت بیش از پنجاه فی صد آرا را به دست آورد، انتخابات برای دور دوم در ظرف دو هفته از تاریخ اعلام نتایج انتخابات برگزار می گردد و در این دور تنها دو نفر از کانديدانی که بیشترین آرا را در دور اول به دست آورده اند، شرکت می نمایند.
- در دور دوم انتخابات، کانديدی که اکثریت آرا را کسب کند، رئیس جمهور شناخته می شود.
- هر گاه یکی از کانديدان ریاست جمهوری در جریان دور اول یا دوم رای گیری و یا بعد از انتخابات و قبل از اعلام نتایج انتخابات وفات نماید، انتخابات مجدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.
- شخصی که به ریاست جمهوری کانديد می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:
 - (۱) تبعه افغانستان، مسلمان و متولد از والدین افغان بوده و تابعیت کشور دیگری را نداشته باشد؛
 - (۲) در روز کانديد شدن سن وی از چهل سال کمتر نباشد؛
 - (۳) از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

(ماده ۶۲)

(۶۲ ماده)

هیچ شخص نمی تواند بیش از دو دوره به حیث رئیس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج این ماده در مورد معاونین رئیس جمهور نیز تطبیق می گردد. (ماده ۶۲)

آیا کسی که منحیث معاون رئیس جمهور ایفای وظیفه نموده باشد می تواند دو دوره دیگر متصدی پست ریاست جمهوری باشد؟

بلی - معاونین رئیس جمهور می توانند مطابق به احکام این قانون اساسی خود را به ریاست جمهوری کاندید نمایند. (ماده ۶۷)

در صورت استعفا، عزل یا وفات رئیس جمهور و یا مریضی صعب العلاج که مانع اجراء وظیفه شود، معاون اول رئیس جمهور صلاحیتها و وظایف رئیس جمهور را به عهده می گیرد.

رئیس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نماید.

تثبیت مریضی صعب العلاج توسط هیئت طبی با صلاحیت که از طرف ستره محکمه تعیین میگردد صورت میگیرد.

(ماده ۶۷) در این حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید طبق ماده شصت و یکم این قانون اساسی برگزار میگردد.

(ماده ۶۷) معاون اول رئیس جمهور در زمان تصدی به حیث رئیس جمهور موقت امور ذیل را انجام داده نمی تواند:

۱. تعدیل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

هیچ شخص نشی کولای له دوو دورو زیات د ولسمشر په توگه و ټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستیالانو په برخه کې هم تطبیقېږي. (۶۲ ماده)

آیا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستیال په توگه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

بلی - د ولسمشر مرستیالان کولای شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کاندید کړي. (۶۷ ماده)

د ولسمشر د استعفی، عزل یا وفات یا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدو په صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستیال د ولسمشر صلاحیتونه او دندې په غاړه اخلي.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شوری ته اعلانوي.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبیت د هغه طبي هیئت لخوا کېږي چې ستره محکمه یې ټاکي.

(۶۷ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په دريو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کېږي.

د ولسمشر لومړی مرستیال د لنډمهاله ولسمشر په توگه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندینی چارې نشي ترسره کولای:

۱. د اساسي قانون تعدیل؛ ۲. د وزیرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

(ماده ۶۸) هرگاه یکی از معاونین رئیس جمهور استعفاء و یا وفات نماید عوض وی شخص دیگری توسط رئیس جمهور به تأیید ولسی جرگه تعیین میگردد.

(۶۸) در صورت وفات همزمان رئیس جمهور و معاون اول وی، بالترتیب معاون دوم، رئیس مشرانو جرگه، رئیس ولسی جرگه و وزیر خارجه یکی بعد دیگری مطابق به حکم مندرج ماده شصت و هفتم این قانون اساسی وظایف رئیس جمهور را به عده میگیرد.

(ماده ۶۹) اتهام علیه رئیس جمهور به ارتکاب جرایم ضد بشری، خیانت ملی یا جنایت، از طرف یک ثلث کل اعضای ولسی جرگه تقاضا شده می تواند. در صورتیکه این تقاضا از طرف دو ثلث کل آرای ولسی جرگه تائید گردد، ولسی جرگه در خلال مدت یک ماه لویه جرگه را دایر می نماید. هرگاه لویه جرگه اتهام منسوب را به اکثریت دو ثلث آرای کل اعضا تصویب نماید، رئیس جمهور از وظیفه منفصل و موضوع به محکمه خاص محول میگردد. محکمه خاص متشکل است از رئیس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضای ولسی جرگه و سه نفر از اعضای ستره محکمه به تعیین لویه جرگه، اقامه دعوی توسط شخصی که از طرف لویه جرگه تعیین می گردد صورت میگیرد.

ماده ۶۹ قانون اساسی همچنین تصریح می دارد: "در این حالت احکام مندرج ماده شصت و هفتم این قانون اساسی تطبیق می گردد" منظور از این جمله چیست؟ آیا منظور این است که رئیس جمهور قبل از اینکه محکمه علیه وی حکمی را صادر نماید، مورد استیضاح قرار می گیرد؟.

(ماده ۷۰) رئیس جمهور بعد از ختم دوره

(۶۸ ماده) که چهری د ولسمشر یو مرستیال استعفی وکړي یا مړ شي د هغه پر ځای بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرگې په تاييد ټاکل کېږي.

د ولسمشر او د لومړي مرستیال د یوځایي مړینې په صورت کې په ترتیب سره دویم مرستیال، د مشرانو جرگې رئیس، د ولسي جرگې رئیس، او د بهرنیو چارو وزیر یو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حکم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(۶۹ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خیانت یا جنایت د ارتکاب تور لگول د ولسي جرگې د ټولو غړیو د دریمې برخې له خوا غوښتل کېدای شي. که چهرې دا غوښتنه د ولسي جرگې د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو د رایو لخوا تاييد شي، ولسي جرگه د یوې میاشتې د ننه لویه جرگه دایروي. که لویه جرگه منسوب شوی شخص د اتهام د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو د رایو په اکثریت تصویب کړي، ولسمشر له وظیفې څخه گوښه او موضوع ځانگړې محکمې ته سپارل کېږي. ځانگړې محکمه د ولسي جرگې له دریو غړیو، د سترې محکمې له دریو غړیو چې لویه جرگه یې ټاکي، او د مشرانو جرگې له رئیس څخه جوړېږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لویې جرگې لخوا ټاکل کېږي، اقامه کېږي.

همدارنگه د اساسي قانون ۶۹ ماده تصریح کوي چې: ((پدې حالت کې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده کې راغلي حکمونه تطبیقېږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آیا منظور یې دادی چې ولسمشر مخکې لدې چې د هغه پر وړاندې محکمه حکم صادر کړي، استیضاح کېږي؟

(۷۰ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ۶۴ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ۶۳ توضیح گردیده است.

طبق ماده ۶۴، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

• مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ ماده ۶۴).

• قیادت اعلاى قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-۶)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج ماده شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

• تعیین وزرا، لوی خاړنوال، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

وروسته د عزل له حالت پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري ریاست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

صلاحیتونه او وجایب:

د ولسمشر صلاحیتونه او وجیبې د اساسي قانون په ۶۴ او تریوه حده په ۶۳ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضیح شوي دي.

د ۴۶ مادې سره سم د ولسمشر صلاحیتونه او وجیبې کوم دي؟

• د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ۶۴ مادې ۱ فقره)

• د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شوري په تایید د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتیا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمي پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تایید د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګیو لیرل. (۲-۶ فقرې)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لویې جرګې راغوبنل؛ (۷ فقره)

د ملي شوري او لویې جرګې د غونډو پرانیستل؛ (۹ فقره)

د ولسمشرۍ د مرستیالانو د استعفی منل (۱۰ فقره)

• د ولسي جرګې په تایید د وزیران، لوي خاړنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنیت او د

- سرې میاشتي د رئیسانو ټاکل او د هغوي عزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)
- د ولسي جرگې په تاييد د سترې محکمې د رئیس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د قاضیانو، د وسله والو ځواکونو، پولیسو، د ملي امنیت د منصبدارانو، او د لوړ پوړو مامورینو ټاکل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنیو هېوادونو او نړیوالو موسسو کې د افغانستان د سیاسي نمایندگیو د مشرانو ټاکل؛ په افغانستان کې د بهرنیو سیاسي استازو د باورلیکونو منل؛ د قانون له حکمونو سره سم د دولتونو تر منځ د معاهدو د عقد لپاره د باورلیکونو ورکول؛ (۱۴، ۱۵ او ۱۷ فقرې).
- د قوانینو او تقنیني فرمانونو توشیح کول (۱۶ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د جزاگانو تخفیف او بښل؛ (۱۸ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د مدالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د ادارې د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسیونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اساسي قانون کې نور راغلي واکونه او دندې.
- میاشت به تاييد ولسی جرگه و عزل و قبول استعفاي آنها؛ (فقره ۱۱).
- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه به تاييد ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعد، قبول استعفا و عزل قضات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیت ملی و مامورین عالی رتبه مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسی افغانستان نزد دول خارجی و مؤسسات بین المللی؛ قبول اعتماد نامه های نمایندگان سیاسی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه به غرض عقد معاهدات بین الدول مطابق به احکام قانون؛ (فقره های ۱۴، ۱۵ و ۱۷).
- توشیح قوانین و فرامین تقنینی (فقره ۱۶).
- تخفیف و عفو مجازات مطابق قانون؛ (فقره ۱۸)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۹)
- تأسیس کمیسیون ها به منظور بهبود اداره کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- سایر صلاحیتها و وظایف مندرج این قانون اساسی (فقره ۲۱)
- بر علاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ۶۵ می تواند در ارتباط با موضوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مردم افغانستان مراجعه نماید، مادامیکه
- د یادو شویو واکونو برسېره ولسمشر د ۶۵ مادې په بنسټ کولای شي د مهمو ملي، سياسي، ټولنيزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کې ټولپوښتنه وکړي، ټولپوښتنه باید ددې

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعديل مستلزم نه وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قانون اساسی و یا مستلزم تعديل آن باشد.

د يوه بنسټيز اصل په توگه د شپږ شپيتمې مادې سره سم ولسمشر پدې اساسي قانون کې د مندرجو واکونو د عملي کولو په برخه کې د افغانستان د خلکو لوړ مصلحتونه په پام کې نيسي. او نشي کولای د قانون د حکم پرته، دولتي ملکیتونه او شتمنی وپلوروي يا يې وبنسي. او همدارنگه نشي کولای د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنیو، سیمه ییزو، قومي، مذهبي، او گوندي ملحوظاتو گټه واخلي.

به عنوان يك اصل اساسی، طبق ماده شصت و ششم، رئیس جمهور در اعمال صلاحیتهاى مندرج این قانون اساسی، مصالح علیای مردم افغانستان را رعایت می کند. و نمی تواند بدون حکم قانون، ملکیت های دولتی را بفروشد یا اهداء کند. و همچنین وی نمی تواند در زمان تصدی وظیفه از مقام خود به ملحوظات لسانی، سمتی، قومی، مذهبی و حزبی استفاده نماید.

لكه څرنگه چې وینو په ۶۴ ماده کې تصریح شوي واکونه او وجایب پدې قید سره چې باید ټول واکونه د قانون سره سم عملي شي، محدود شوي دي.

طوری که می بینیم، اعمال صلاحیتها و وجایب تصریح شده در ماده ۶۴ با این قید که باید همه این صلاحیتها در مطابقت با قانون اعمال گردد، محدود گردیده است.

دا څه معني لري؟

این به چه معنا است؟

• یعنی ولسمشر په خپل سر کار نشي کولای.

• یعنی رئیس جمهور نمی تواند خود سرانه عمل نماید

• د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې د پارلمان د هغه په اړه يو قانون تصویب کړي.

• و عملکرد وی اقتضا می نماید تا در مورد، پارلمان اقدام بتصویب يك قانون نماید

• د ولسمشر واکونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانستان په قوانینو کې راغلي دي، محدودوي.

• صلاحیت و اختیارات رئیس جمهور را نسبت به آنچه در قوانین افغانستان آمده است، محدود می نماید.

د ولسمشر یا د اجرائیه ځواک د واکونو په اړه دوه نور لوي محدودیتونه کوم دي؟

دو محدودیت عمده دیگر در مورد صلاحیت های رئیس جمهور یا قوه اجرائیه کدام هایند؟

• د ولسمشر او اجرائیه ځواک هر اقدام او فعالیت باید په اساسي قانون کې د ورکړل شویو صلاحیتونو پر بنسټ وي.

• هریک از اقدامات و فعالیت های رئیس جمهور و قوه اجرائیه باید استوار با صلاحیتهاى اعطاء شده در قانون اساسی باشد.

- د اجرائیه ځواک هېڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېدای نشي.
- هېچ اقدام ویا فعالیت قوه اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

د اجرائیه ځواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه گټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولېږي؟

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوه اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح
- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه ځواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن (Checks and Balances) ته راگرځو. مگر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن (Checks and Balances) بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه ځواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوه اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توگه ټاکل کېږي باید د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنگه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷۴ ماده) او د دوي دندې د حکومت
- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷۴) و وظایف ایشان عبارت

خود نزد رئیس جمهور و ولسی جرگه مسئولیت داشته و ایشان وظایف خود را به حیث آمرین واحدهای اداری در داخل حدودی که این قانون اساسی و سایر قوانین تعیین می کند، اجرا می نمایند.

- (ماده ۸۰) وزراء نباید از مقام خود برای پیشبرد اهداف زبانی، قومی، سمتی، قبیله‌ای، مذهبی، و یا حزبی استفاده نمایند. و در صورتیکه یکی از وزراء به جنایت علیه بشریت، خیانت ملی، و یا سایر جرائم متهم گردد، قضیه با رعایت ماده ۱۳۴ این قانون اساسی به محکمه خاص محول می گردد. (ماده ۷۸)

طوریکه قبلاً ذکر شد، قوه مجریه نیز دارای صلاحیتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلاً حکومت می تواند در حالت تعطیل ولسی جرگه در صورت ضرورت عاجل، به استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامین تقنینی را صادر نماید. فرامین تقنینی بعد از توشیح رئیس جمهور حکم قانون را حایز می شود. فرامین تقنینی باید در خلال سی روز از تاریخ انعقاد نخستین جلسه شورای ملی به آن تقدیم شود و در صورتی که از طرف شورای ملی رد شود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوی خارنوال

طوریکه قبلاً نیز دیدیم، لوی خارنوال توسط رئیس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوه اجرائیه دولت می باشد. لوی خارنوال تحت اثر قوه قضائیه قرار ندارد.

قانون اساسی در ماده ۱۳۴ خود لوی خارنوالی را

ولسی جرگه‌ی به وړاندې د خپلو مشخصو دندو په اړه مسئولیت لري او دوي خپلې دندې په اداري واحدونو کې د آمرینو په توگه د هغه حدودو په دننه کې چې دغه اساسی قانون او نور قوانین یې ټاکي، سرته رسوي.

- (۸۰ ماده) وزیران نشي کولای د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنیو، سیمه ییزو، قومی، مذهبی او گوندي ملحوظاتو گټه واخلي. او که چېرې وزیر په بشري ضد جرمونو، ملي خیانت او یا په نورو جرمونو تورن شي، موضوع د دې اساسی قانون د (یو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعایت ځانگړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

لکه څرنګه چې مخکې یادونه وشوه، اجرائیه ځواک هم د قانون جوړونې لپاره محدود صلاحیت لري. مثلاً حکومت کولای شي د ولسی جرگې د تعطیل او د بېړنۍ اړتیا په وخت کې، د بودیجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنینی فرمانونه صادر کړي. تقنینی فرمانونه د ولسمشر د توشیح څخه وروسته د قانون حکم غوره کوي. تقنینی فرمانونه باید د ملي شوري د لمړۍ جلسې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو په اوږدو کې هغه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شوري لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

لوی خارنوال

لکه څرنګه چې مخکې مو هم ولیدل، لوی خارنوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقرر کېږي، او د دولت د اجرائیه ځواک یوه برخه ده. لوی خارنوال د قضائیه ځواک تر اغېزې لاندې ندی.

اساسی قانون په خپله ۱۳۴ ماده کې لوي

به رسمیت شناخته و این چنین پیش بینی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامه دعوی علیه متهم در محکمه، از طرف خازنوالی مطابق به احکام قانون صورت میگیرد.
- خازنوالی جزء قوه اجرائیه و در اجراءات خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طرز فعالیت خازنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشف و تحقیق جرایم وظیفوی منسوبین قوای مسلح، پولیس و موظفین امنیت ملی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشینی گردیده است که بخشی از قوه اجرائیه کشور را تشکیل میدهد.

- اداره جمهوری اسلامی افغانستان براساس واحدهای اداره مرکزی و ادارات محلی، طبق قانون، تنظیم میگردد. اداره مرکزی به یک عده واحدهای اداری منقسم میگردد که در راس هر کدام یک نفر وزیر قرار دارد. (ماده ۱۳۶)
- حکومت با حفظ اصل مرکزیت به منظور تسریع و بهبود امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سهم گیری هر چه بیشتر مردم در انکشاف حیات ملی، صلاحیتهای لازم را مطابق به احکام قانون، به اداره محلی تفویض می نماید. (ماده ۱۳۷)

خازنوالی به رسمیت پېژني او دغه شان وړاندوینه کوي:

- د جرمونو کشف د پولیسو په وسیله او د جرمونو خپړنه او په محکمه کې پر تورن باندي د دعوی اقامه د خازنوالی لخوا د قانون له احکامو سه سم کېږي.
- خازنوالي د اجرائیه ځواک یوه برخه ده او په خپلو اجراءاتو کې خپلواکه ده.
- د خازنوالی تشکیل، صلاحیت او د اجراءاتو څرنگوالی د قانون له لورې تنظیمېږي.
- د وسله والو ځواکونو، پولیسو او د ملي امنیت د کارکوونکو د وظیفوي جرمونو کشف او خپړنه د ځانگړي قانون له لارې تنظیمېږي.

سیمه ییز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سیمه ییز اداري واحدونه وړاندوینه شوي چې د هېواد د اجرائیه ځواک یوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکزي ادارې د واحدونو او د سیمه ییزو ادارو په بنسټ د قانون سره سم تنظیمېږي. مرکزي اداره په یو شمېر اداري واحدونو وپشل کېږي چې د هر یوه په مشرتابه کې یو وزیر وي. (ماده ۱۳۶)
- حکومت د مرکزیت د اصل په ساتلو سره د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنگي چارو د گړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختگ کې د خلکو د لازیاتې ونلېږ اخیستو په منظور لازم صلاحیتونه د قانون له حکمونو سره سم سیمه ییزو ادارو ته سپاري. (ماده ۱۳۷)

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)

- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری اداره محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

شوراهاى ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تأمین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱۴۰).

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱۴۱).

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیم احکام و تأمین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱۴۲).

په هر ولایت کې یوه ولایتی جرگه جوړېږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکي دي:

- د ولایتی جرگې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. (ماده ۱۳۸)

- ولایتی شوری د دولت د پرمختیایي موخو په تأمین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنگه چې لکه څنگه چې په قوانینو کې څرگنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتی جرگې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (ماده ۱۳۹)

ولایتی جرگې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دريو کلونو لپاره ټاکل کېږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تأمین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړېږي. (ماده ۱۴۰)

لکه څرنگه چې په قانون کې بیان شوي دي، ښاروالی ګانې د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړېږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کېږي. (ماده ۱۴۱)

په پای کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تأمین لپاره لازمي ادارې جوړوي. (ماده ۱۴۲)

بېرني حالات

د بېرني حالت د موجودیت په موده کې د دولت اجرائیه ځواک ته ځانگړي صلاحیتونه ورکړل شويدي، دغه صلاحیتونه تعیین شوي او محدود دي.

که د جگړې، د جگړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبعي آفتونو او یا هم ورته حالت له امله د خپلواکۍ او د ملي ژوند ساتنه په هغه طریقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وگرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شوري په تايید د هېواد په ټولو او یا ځینې برخو کې بېرني حالت اعلانېږي.

که بېرني حالت تر دوو میاشتو زیات دوام ومومي د اوږدولو لپاره یې د ملي شورا موافقه شرط ده. (ماده ۱۴۳)

په بېرني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئیسانو سره په مشوره د ملي شورا ځینې صلاحیتونه حکومت ته ولېږدوي. (۱۴۴ ماده)

پدې برسېره د ۱۴۵ مادې سره سم په بېرني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئیسانو د تايید څخه وروسته تنفیذاً لاندې احکام وځنډوي او یا پر دوي قیدونه وضع کړي:

- د اووه ویشتې مادې دوهمه فقره (هېچا ته سزا نشي ورکول کېدای مگر د با صلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)

- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجودیت حالت اضطرار، به قوه مجریه دولت صلاحیت‌های خاص داده شده است، این صلاحیت‌ها تعیین شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخیم، آفات طبیعی و یا حالت مماثل، حفظ استقلال و حیات ملی از مجرای که در قانون اساسی تعیین شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئیس جمهور با تائید شورای ملی در تمام یا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱۴۳).

هر گاه حالت اضطرار بیش از دو ماه دوام نماید، برای تمدید آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱۴۳).

در حالت اضطرار رئیس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضاة، بعضی از صلاحیت‌های شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱۴۴).

علاوتاً، برطبق ماده ۱۴۵، در حالت اضطرار، رئیس جمهور می تواند بعد از تايید روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفیذ احکام ذیل را معطل سازد و یا بر آنها قیودی وضع نماید:

- فقره دوم ماده بیست و هفتم (هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون)

- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

تظاهرات و حق

غیر مسلحانه

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مگر د قانون د احكامو سره سم)
- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوك نشي كولاى د ساكن د اجازې يا د باصلاحيت محكمې د حكم څخه پرته استوگنځي ته نوځي او هغه وپلټي)
- په بېرني حالت كې اساسي قانون نه تعديلېږي (۱۴۶ ماده)
- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتيش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احكام قانون)
- فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)
- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده ۱۴۶).

که چېرې د ولسمشر دوره او يا د ملي شوري تقنيني دوره په بېرني حالت كې پاي ته ورسېږي، د نويو ټاكنو ترسره كېدل ځنډېږي، او د ولسمشر او ملي شوري د غړو د خدمت موده تر څلورو مياشتو پورې تمديدېږي. كه بېرني حالت تر څلورو مياشتو زيات اوږد شي، لويه جرگه د ولسمشر لخوا راغوبنټله كېږي. د بېرني حالت تر پاي ته رسېدو وروسته د دوو مياشتو په دننه كې ټاكنې كېږي. (۱۴۷ ماده)

هرگاه دوره رياست جمهورى و يا دوره تقنينيه شوراي ملي در حالت اضطرار ختم شود، اجراى انتخابات جديد ملتوى گذاشته شده، مدت خدمت رئيس جمهور و اعضاى شوراي ملي تا چهار ماه تمديد مى شود. هرگاه حالت اضطرار بيش از چهار ماه دوام نمايد، لويه جرگه از طرف رئيس جمهور دعوت مى شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار مى گردد (ماده ۱۴۷).

د بېرني حالت په پاي ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (يوسلو څلور څلوېښتمې او يو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لويږي. (۱۴۸ ماده)

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ۱۴۸).

[د راتلونکي درسي ټولگي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۸۱-۱۱۵، او ۱۴۹، ۱۵۰ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده - قانون اساسی، مواد ۸۱ - ۱۱۵، و ۱۴۹، ۱۵۰]

(د). د دولت مقننه ځواک

(د). قوه مقننه دولت

سریزه:

مقدمه

په ټوليزه توگه د دولت مقننه ځواک د د ملي شورا (۸۱-۱۰۹ مادې) او لويې جرگې (۱۱۰-۱۱۵ مادې)

بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ۸۱ - ۱۰۹) و لویه جرگه (مواد ۱۱۰ -

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

شورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد می شود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهر اراده مردم است، و از قاطبه ملت نمایندگی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهار رای، مصالح عمومی و منافع علیای مردم افغانستان را مدار قضاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تواند در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲۰ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸۶).

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

خچه جوړ شویډي، که خه هم چې د لویې جرگې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

ملی شورا:

جوړښت او د غړیتوب لپاره لازم شرایط:

ملی شورا چې زیاتره د پارلمان په نامه یادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنیني اورگان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندویه ده او د ټول ملت استازیتوب کوي، د شوري هر غړی د رایې د څرګندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده).

ملی شوري له دوو جرگو، ولسي جرگې او مشرانو جرگې خخه جوړه ده، هېڅوک نشي کولای په یوه وخت کې د دواړو جرگو غړی وي. (۸۲ ماده)

د افغانستان د ملي شورا د غړیتوب د ترلاسه کولو لپاره یو شخص باید د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او یا له مدني حقوقو خخه په محرومی محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرگې د غړیتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرگې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

د ملي شوري د غړو انتخاباتي وثيقي د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کمیسیون لخوا د قانون له حکمونو سره سم خپرل کېږي (۸۶ ماده)

۸۳ ماده د ولسي جرگې د غړو ټاکل تنظیموي:

- د ولسي جرگې غړی د خلکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې انتخابېږي.

- د ولسي جرگې د کار دوره د پنځم کال د چنگاښ په لومړۍ نيټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پای ته رسېږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرگې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپږو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرگې د غړو ټاکنې کېږي.
- د ولسي جرگې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کېږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونيول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه بنځینه استازې په ولسي جرگه کې غړیتوب تر لاسه کړي.
- ماده ۸۴ د مشرانو جرگې د غړو په اړه حکم کوي:
- د هرې ولایتي جرگې له غړو څخه یو تن د اړونده جرگې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرگو له غړو څخه یو تن د اړونده جرگې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کېږي.
- پاتې درېیمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي.
- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.
- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.
- ماده ۸۴ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:
- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

• اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

او د دغه اشخاصو پنخوس په سلو کې باید بنځې وي.

• هغه شخص چې د مشرانو جرگې د غړي په توگه ټاکل کېږي په اړونده جرگه کې خپل غړیتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځای د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کېږي.

د ملي شوري د غړي د مړینې، استعفی، عزل او یا د داسې معلولېدو یا معیوبېدو په صورت کې چې په دایمې توگه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتي تقنینیه دورې لپاره د نوې استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کېږي (ماده ۱۰۸)

د ملي شوري هېڅ یو غړی د هغه رایې یا نظریې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې یې خرگندوي، تر عدلي تعقیب لاندې نه نیول کېږي (ماده ۱۰۱)

که د ملي شوري غړی په یوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرگې ته چې تورن یې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقیب لاندې راتلای شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د هغه جرگې له اجازې پرته چې دی یې غړی دي تر عدلي تعقیب لاندې راولي او ویې نیسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقیب د قانون له مخې د توقیف ایجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرگې ته خبر ورکړي او تصویب یې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتۍ په وخت کې رامنځ ته شي، د نیولو او توقیف اجازه د اړونده جرگې له اداري هیئت څخه ترلاسه کېږي او موضوع د نوموړې جرگې لپاره غونډې ته د پرېکړې کولو لپاره وړاندې کېږي. (ماده ۱۰۲)

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره يوه د کار د دورې په پيل کې د خپلو غړيو څخه يو تن د رئيس په توګه د يوې تقنينيه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نايب، او يو منشي او نايب منشي په توګه د يو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هيئت جوړوي، د اداري هيئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظيفو په اصولو کې ټاکل کېږي. (ماده ۸۷)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره يوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظيفو د اصولو له مخې کميسيونونه جوړوي (ماده ۸۸)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانينو يا تقنيني فرمانونو تصويب، تعديل يا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنيزو، فرهنگي، اقتصادي او تکنالوژيکي پرمختيايي پروګرامونو تصويب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بوديچې تصويب او د پور اخیستو يا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعديل يا لغو کول (۴ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړيوالو ميثاقونو تصديق او يا له هغويڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (۶ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر يک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنينيه، يک تيم اداری را متشکل از يک رئيس برای يک دوره تقنينيه، و نايب اول و نايب دوم، يک منشي، و يک نايب منشي برای مدت يکسال انتخاب می کنند، وظيفات تيمهای اداری توسط اصول وظيفات داخلی هر مجلس تعيين می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کميسيونهای را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظيفات داخلی، تشکيل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظيفات ذيل می باشد:

- تصويب، تعديل يا لغو قوانين يا فرامين تقينی (پاراګراف ۱)
- تصويب پروګرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژيکی (پاراګراف ۲)
- تصويب بودجه دولت و اجازه اخذ يا اعطای قرضه (پاراګراف ۳)
- ايجاد واحدهای اداری، تعديل و يا الغای آنها (پاراګراف ۴)
- تصديق معاهدات و ميثاقهای بين المللی يا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراګراف ۵)
- ساير صلاحيتهاي مندرج در قانون اساسی (پاراګراف ۶)

بعنوان یک کنترل سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می تواند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می تواند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د مجریه خواک پر کړنو د یوه سیاسي کنترول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شورای د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي (۹۳ او ۱۰۳ ماده).

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضايي چارو د تنظيم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له ليارې وړاندې کېدای شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې د حکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که چیری د قانون د طرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹۶).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي وي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹۶ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

- په استثنا د بودیجی او د حکومت پراختیایی پروگرامونو په برخه کې د حکومت لخوا د

طرف حکومت، نخست به ولسی جرگه تقدیم می‌گردد؛ ولسی جرگه مکلف است که در مدت یک ماه پس از دریافت پیشنهاد، مذکور پس از بحث آنرا به صورت کل تصویب یا رد نماید؛ در صورتی که پیشنهاد تصویب گردد، به مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که باید در ظرف ۱۵ روز در مورد آن تصمیم اتخاذ نماید (ماده ۹۷).

قانون دطرحی وړاندیز لومړی ولسي جرگې ته وړاندې کېږي، ولسي جرگه د بودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړاندیز له بحث وروسته د یو کل په توګه تصویب یا ردوي، که وړاندیز تصویب شي، د مشرانو جرگې ته سپارل کېږي، چې باید د ۱۵ ورځو په اوږدو کې د هغه په باره کې پرېکړه وکړي (ماده ۹۷).

• در هنگام تصمیم در مورد طرح قوانین، شورای ملی باید به معاهدات و پروگرامهای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می‌نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

• ملي شوراى د دولت د هغو قوانينو، معاهداتو او پرمختيايي پروگرامونو په باره کې پرېکړې کولو ته لومړيتوب ورکوي چې د حکومت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښتنه کوي. (ماده ۹۷)

• اگر مصوبه یک مجلس از طرف مجلس دیگر رد شود، برای حل اختلاف، هیئت مختلط به تعداد مساوی از اعضای هر دو مجلس تشکیل می‌گردد؛ در صورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می‌شود؛ در صورتیکه هیئت مختلط نتواند اختلاف نظر را رفع کند، مصوبه می‌تواند دوباره توسط دو ثلث آرای کل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگه تصویب گردد و پس از توشیح رئیس جمهور، بدون ارائه به مشرانو جرگه، نافذ شمرده می‌شود (ماده ۱۰۰).

• که چېرې د یوې جرگې مصوبه د بلې جرگې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپاره د دواړو جرگو د غړو لخوا یو برابر شمېر هیئت ټاکل کېږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ که ګډ هیئت ونکړای شي چې د نظر اختلاف له منځه یوسي، تصویب رد شوی ګڼل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرگه کولای شي په خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دريو څخه د دوو برخو د رایو په اکثریت تصویب کړي، دا تصویب به له دې چې مشرانو جرگې ته وړاندې شي، تر توشیح وروسته نافذ ګڼل کېږي. (ماده ۱۰۰).

برطبق ماده ۹۸، قواعد خاصی در ارتباط با بودجه حکومت و پروگرام انکشافی حکومت وجود دارد:

د ۹۸ مادې پر بنسټ د حکومت د بودیجې او د هغه د پرمختيايي پروگرامونو په اړه ځانګړي قواعد شته:

• حکومت در خلال ربع چهارم سال مالی، بودجه سال آینده را با حساب اجمالی

• حکومت د مالي کال د څلورمې ربعي په اوږدو کې د راتلونکي کال بودیجه د روان

بودجه سال جاری به شورای ملی تقدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آینده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقدیم می گردد.

• در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیرد، تا تصویب بودجه جدید، بودجه سال گذشته تطبیق می گردد.

• ولسی جرگه نمی تواند تصویب بودجه را پس از دریافت بیش از یکماه به تاخیر اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ یا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بیش از پانزده روز به تاخیر اندازد (در صورتی که این اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضه تصویب شده پنداشته خواهد شد)

• بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طریق مشرانو جرگه توام با نظریه مشورتی آن به ولسی جرگه تقدیم می شود تصمیم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود.

در صورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنیت عامه، تمامیت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصمیم گیری در مورد آن خاتمه یافته نمی تواند (ماده ۹۹).

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشنهاد تعدیل

کال د بودیجې له اجمالی حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بودیجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو میاشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کېږي.

• که چېرې د ځینو عواملو له مخې د مالي کال تر پیل مخکې بودیجه تصویب نشي، د نوي بودیجې تر تصویب پورې د تېر کال بودیجه تطبیقېږي.

• ولسي جرگه نشي کولای د بودیجې تصویب د یوې میاشتې څخه زیات او د هغه پور د اخیستلو یا ورکولو اجازه چې په بودیجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زیات وځنډوي (که چېرې ولسي جرگه پدې موده کې د پور د ورکولو یا اخیستلو د وړاندیز په اړه پرېکړه ونکړي، وړاندیز تصویب شوی گڼل کېږي).

• د دولت بودیجه او د حکومت پراختیایي پروگرامونو د مشرانو جرگې له لارې د دې جرگې له مشورتی نظریې سره یوځای ولسي جرگې ته سپارل کېږي. د ولسي جرگې پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته مشرانو جرگې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ گڼل کېږي.

که چېرې د ملي شوري په اجلاس کې کلنی بودیجه او پرمختیایي پروگرام، یا له عامه امنیت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصویب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

د تقنینیه دورې په وروستي یوه کال کې د انتخاباتو

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ۱۰۴)

- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقرر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نمایند و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)

- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰۶)

- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

د قانون د بدلبدلو وړاندیز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېدای (ماده ۱۰۹)

د ملي شوراي جلسې بايد په لاندې ډول جوړې شي:

- د ملي شوراي دواړې جرگې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرگو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنی غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخیص کړي د ولسي جرگې رئيس د گډو غونډو مشري لاندې، جوړېدای شي. (ماده ۱۰۴)

- هېڅوک نشي کولای چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مگر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړاندیز وکړي او جرگه دا وړاندیز ومني (ماده ۱۰۵)

- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رایې د اخیستو په وخت کې د هرې جرگې د غړو د اکثریت په حضور بشپړېږي، او پرېکړې يې د حاضر و غړو د رایو په اکثریت نېول کېږي، مگر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصریح کړي وي (ماده ۱۰۶)

- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دایروي، د ملي شوراي د دواړو جرگو د غونډو د کار موده په کال کې نهه میاشتې ده، د اړتیا په وخت کې شوراي کولای شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دایرېدای

شي (۱۰۷ ماده)

می تواند (ماده ۱۰۷)

- د ملي شوراې د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظيفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)
- امور مرتبط با حضور و غياب اعضاى شوراى ملي در اصول و ظايف داخلى تنظيم مى گردد (ماده ۱۰۸)
- د ولسي جرگې د ځانگړې ساحې اړوند حکومنه د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنترول په موخه، ولسي جرگه لاندې واکونه لري:
- د غړو د دريمې برخې په وړاندیز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانگړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)
- استيضاح از هر يک از وزرا به پيشنهاده ۲۰ فيصد از اعضاى ولسي جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضيحي ياد شده است)؛ در صورتی که توضيح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسي جرگه موضوع راى عدم اعتماد را بررسى مى کند، که بايد صريح، مستقيم و بر اساس دلايل موجه باشد؛ اين راى بايد با تاييد اکثريت اعضاى ولسي جرگه صورت گيرد (ماده ۹۲)
- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرگراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرگې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړاندیز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرگه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيم او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرگې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)
- طبق ماده ۹۱، ولسي جرگه داراى ديگر صلاحيت ها، جهت تصميم گيرى در مورد پروگرام انكشافى و بودجه حكومت بوده، و همچنان صلاحيت تاييد يا رد مقررى ها را طبق احكام قانون اساسى دارا مياشد.
- د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرگه د پرمختيايي پروگرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنگه د مقرريو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنترول

کنترول قوه مجريه در مورد اعمال صلاحيت هاى قوه مقننه

- اساسي قانون په خپله ۹۴ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړى دي؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراې د دواړو جرگو لخوا تصويب او د
- قانون اساسی، در ماده ۹۴ خویش قانون را چگونه تعريف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

رئیس جمهور رسیده باشد، مگر اینکه در این قانون اساسی طور دیگری تصریح شده باشد.

کنترول اصلی که رئیس جمهور بالای فعالیت‌های شورای ملی دارد چیست؟ کنترول اصلی حق ویتو (Veto) ریاست جمهوری است که در ماده ۹۴ بیان گردیده است:

- در صورتیکه رئیس جمهور با پیشنهادی که از سوی شورای ملی تصویب شده موافق نباشد، باید آن را در ظرف پانزده روز پس از تاریخ دریافت، همراه با پیامی که بیان کننده دلایل رد آن است، به ولسی جرگه مسترد نماید.
- اگر رئیس جمهور در ظرف پانزده روز در این رابطه اقدامی ننماید، مصوبه توشیح شده محسوب و نافذ می گردد.
- در صورتیکه رئیس جمهور مصوبه را ویتو نماید، ولسی جرگه می تواند آنرا مجدداً با ثلث آرای اعضای حاضر تصویب نموده و ویتو را باطل سازد.

لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی

لویه جرگه عالی ترین مظهر اراده مردم افغانستان می باشد، و متشکل از اعضای شورای ملی و روسای شوراها و ولایات و ولسوالی ها می باشد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئیس و قضات ستره محکمه و لوی خاڼوال می توانند در جلسات لویه جرگه بدون حق رای اشتراک ورزند (ماده ۱۱۰).

لویه جرگه جهت تصمیم گیری در مورد مسائل

ولسمشر لخوا توشیح شوې وي، مگر دا چې پدې اساسي قانون کې بل ډول څرگنده شوې وي)).

هغه اصلي کنترول چې ولسمشر یې د ملي شورا پر فعالیتونو لري څه دی؟ اصلي کنترول د ولسمشرۍ د ویتو (Veto) حق دي چې په ۹۴ ماده کې بیان شوی دي:

- که ولسمشر د ملي شوري له مصوبې سره موافقه ونه لري کولاي شي چې د وړاندې کېدو تر نېټې وروسته یې په پنځلسو ورځو کې د دلایلو له بنوولو سره ملي شوري ته مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او یا دا چې ولسي جرگه یو ځل بیا هغه د ټولو غړيو له دريو برخو څخه په دوو برخو رایو تصویب کړي، مصوبه توشیح شوې کپله کېږي او نافذېږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ویتو کړي، ولسي جرگه کولاي شي هغه مجدداً د حاضر و غړو د رایو په ثلث سره تصویب کړي او ویتو باطله کړي.

لویه جرگه او په اساسی قانون کې بدلونونه:

لویه جرگه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراې د غړو او د ولایتي او د ولسوالیو د شوراگانو د رئیسانو څخه جوړه شوېده (ماده ۱۱۰)

وزیران، د سترې محکمې رئیس او غړي او لوي خاڼوال کولاي شي د لويې جرگې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولري، گډون وکړي.

لویه جرگه د هېواد دخپلواکي، ملي حاکمیت،

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱۴).

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصد و یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

خُمنکی بشپرتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي (۱۱۱ ماده).

لویه جرگه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د رییس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توگه ټاکي (۱۱۲ ماده)

د لویې جرگې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مگر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي (۱۱۳)

د لویې جرگې بحثونه علني دي مگر داچې د غړو څلورمه برخه یې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرگه دا غوښتنه ومنې (۱۱۴ ماده)

د لویې جرگې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبیقېږي (۱۱۵ ماده)

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرگې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

د اسلام د سپېڅلي دین له حکمونو څخه د پیروی اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېگڼې په منظور

جواز لري (۱۴۹ ماده)

می باشد (ماده ۱۴۹).

د تعدیل د وړاندیز لپاره د ولسمشر په فرمان د حکومت، ملي شوراي او سترې محکمې د غړو له منځه یو هیئت جوړېږي او د تعدیل طرحه تیاروي، او د ولسمشر په فرمان د هغه د پلټنې لپاره لویه جرگه د اړېږي (۱۵۰ ماده).

به منظور اجرای پیشنهاد تعدیل، هیئتی از بین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمه به فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعدیل را تهیه می کنند، و لویه جرگه بر اساس فرمان رئیس جمهور جهت بررسی آن پیشنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[د راتلونکي ټولگې لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۱۱۶-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف آینده - قانون اساسی، مواد ۱۱۶-۱۳۵، و ۱۵۵]

(ه). د دولت قضائیه ځواک

(ه). قوه قضائیه دولت

خپلواک قضائیه ځواک:

قوه قضائیه مستقل:

سریزه:

مقدمه:

د یوه دولت د جمهوري سیستم د بریالیتوب لپاره له نورو ځواکونو څخه د یوه خپلواک قضائیه ځواک موجودیت یو ضروري امر دي او دغه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ ګرځیدلی دي:

برای موفقیت سیستم جمهوری یک دولت موجودیت یک قوه قضائیه مستقل از دیگر قوای دولت، یک امر ضروری است و این اصل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

د قضائیه ځواک د خپلواکۍ په اړه اساسي اصول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پرېکړه لیک او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ۴۰/۱۴۶ ګڼه پرېکړه لیک).

اصول اساسی ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمومی ۴۰/۳۲ به تاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامه ۴۰/۱۴۶ به تاریخ دسمبر ۱۹۸۵).

د دغه اداري اصولو څخه دوه اصول زیات ارزښتناک دي چې پدې ځای کې باید یادونه وشي:

دو اصل از این اصول دارای اهمیت به سزایی بوده که در اینجا باید خاطر نشان گردند:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائیه ماهیت لري د قضائیه ځواک د صلاحیت په کرښه کې اېښودل کېږي او قضائیه ځواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پرېکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، په قانون کې د یاد شوي تعریف په بنسټ د هغه د صلاحیت په حوزه کې راځي که نه، انحصاري صلاحیت به ولري)).

نمبر ۳. " تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارند در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشت و قوه قضائیه در مورد اینکه مسئله ای که برای تصمیم گیری به آن ارائه گشته است نسبت به تعریف متذکره در قانون در حوزه صلاحیت اش قرار دارد یا خیر، صلاحیت انحصاری خواهد داشت."

نمبر ۴: "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصامیم اتخاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قرار داشته باشند...."

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و استقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیا افغانستان یک قوه قضائیه واقعا مستقل دارد؟

برای پاسخدهی به این سوال، بیاید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مستقل از دیگر قوای دولت است؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ۱۱۶، قوه قضائیه "یک رکن مستقل از دولت جمهوری اسلامی افغانستان" است که متشکل از ستره محکمه، محاکم استیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی ترین ارگان قضائی است در راس آن قرار دارد.

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ۱۲۵، بودجه قوه قضائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومت تهیه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

۴ نمبر: ((باید به قضایی پروسه کې هېڅ ډول بېخایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکړې باید د بیا کتنې سره مخ نه وي...))

قضایی خپلواکي په مناسبه توگه له دوه لیدلورو څخه د پام وړ گڼېدلې: سازمانی خپلواکي او د پرېکړه کوونکي په توگه خپله د قاضی خپلواکي.

آیا افغانستان یو رېښتینی خپلواک قضائیه ځواک لري؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولو لپاره، راضی د قضایی خپلواکۍ دواړه اړخونه وڅیړو.

سازمانی خپلواکي:

سازمانی خپلواکي څه معنی لري؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښتیا هم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دی؟

د سازمانی خپلواکۍ ځانگړتیاوې کومې دي؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ۱۱۶ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چې د سترې محکمې، د استیناف محاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوي جوړښت او واکونه د قانون له لپارې تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایی ارگان دي، د ټولو په سر کې ده.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسېره پر دې د ۱۲۵ مادې په اساس د قضائیه ځواک بودیجه د سترې محکمې لخوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کېږي او ملي شورا

ته د ملي بودیجې د یوې برخې په توگه وړاندې کپړي، او د سترې محکمې لخوا تطبیقېږي.

ارائه خواهد شد، و از سوی ستره محکمه تطبیق خواهد شد.

د مناسبو معاشاتو تضمین:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمین شوي دي.

تضمین معاشات مناسب:
معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمین شده اند.

د محاکمو د ادارې کنترول:

د ۱۲۴ مادې په پیروي د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانینو سرپه سم، ستره محکمه د قضائیه ځواک د اداري پرسونل د تقررر انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظیموي.

کنترول اداره محاکم:
به تاسی از ماده ۱۲۴، در تطابق با قوانین مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقررر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائیه را تنظیم می کند.

د اساسي قانون لخوا د قضائیه ځواک د کړنو ساتل:

د قضائیه ځواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زیات حفاظت څخه برخمنه شویده: ((هیڅ قانون په هیڅ ډول شرایطو کې نشي کولای قضیه یا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعریف شوې، د قضائیه ارگان د صلاحیت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته یې وسپاري))، د ځانگړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ۶۹، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز گڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې باید د قانون له ليارې تنظیم شي.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائیه:

استقلال قوه قضائیه براساس ماده ۱۲۲ بیشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هیچ قانونی، تحت هیچ شرایطی، نمی تواند قضیه یا ساحه ای را از حوزه صلاحیت ارگان قضائیه طوری که در این فصل تعریف گردیده خارج ساخته و آنرا به مرجع دیگری واگذار نماید"، به استثنای ایجاد محاکم خاص که در مواد ۶۹، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که باید از سوی قانون تنظیم گردند.

د پرېکړه کوونکي په توگه د قاضي خپلواکي

اساسي قانون د پرېکړه کوونکي په توگه د قاضي د خپلواکي په اړه چپ پاتې دی.

استقلال قاضي بعنوان تصمیم گیرنده

قانون اساسی در مورد استقلال قاضي بعنوان تصمیم گیرنده سکوت اختیار کرده است.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قضایانو لپاره د قضایي سلوک مقررره مستقیماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قضایان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قضایانو په گډون چې په دعوي کې گډون نلري،

با وجود این، مقررره سلوک قضایي برای قضات جمهوري اسلامی افغانستان مستقیماً به این مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمینان حاصل نمایند که آنها از سوی هیچ یک از اشخاص، به شمول دیگر قضات، که

د هېچا لخوا نه متاثر کېږي.

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شويدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

ترکیب ستره محکمه:

طوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- د افغانستان تبعه وي او عمر يې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو يا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضايي سيستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصيت او ښک شھرت خاوند وي.
- د بشریت ضد جرمونو، بل جرم يا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ يوه سياسي گوند کې غړيتوب ونلري.
- ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرگې په تاييد ټاکل کېږي، او د هغوي څخه يو د قاضي القضاات په توگه تعيينېږي. (۱۱۷ ماده)
- تبعه افغانستان بوده و نبايد کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصيلات عالی در مطالعات حقوقي يا فقه اسلامي داشته، و تخصص و تجربه کافي در سيستم عدلي و قضايي افغانستان داشته باشند
- دارای شخصيت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرايم عليه بشریت، جرم ديگر، يا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظيفه در هيچ يک از احزاب سياسي عضويت نداشته باشند
- ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئيس جمهور و با تاييد ولسي جرگه تعيين می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضي القضاات تعيين می گردد (ماده ۱۱۷).
- قضاات ستره محکمه در ابتدا به اين ترتيب تعيين می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعيينات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).
- د سترې محکمې قاضيان په لومړيو کې پدې ترتيب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)
- اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظيفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

د سترې محکمې غړي د دندې تر پيل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)، او د خدمت د دورې د پای ته

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲۶).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، در صورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعیین گشته است ارجاع گردد.

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱۶ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذة و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

رسبدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲۶ ماده)

د سترې محکمې غړي نشي کولای د یوې دورې څخه زیات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرایطو پرته، د سترې محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پایه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرگې تر درېیمې برخې زیات غړي د سترې محکمې د رئیس یا غړیو محاکمه د وظیفوي جرم یا د جنایت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرگه دا غوښتنه د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو په اکثریت تصویب کړي، متهم له وظیفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

ټیټې محکمې او قضات

۱۱۶ ماده استیناف محکمې او ابتدائیه محکمې سپړلې چې د سترې محکمې تر څارنه لاندې، د قضائیه ځواک د اداري عمومي آمریت له لارې چې د اجرایی او قضایی چارو د لاسه تنظیم او د سترې محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامین په موخه جوړ شوي، فعالیت کوي (۱۳۲ ماده)

قاضیان د سترې محکمې په وړاندیز اود ولسمشر په منظوری ټاکل کېږي، او د قاضیانو تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذة او د تقاعد وړاندیز د قانون د حکمونو سره سم د سترې محکمې له صلاحیت څخه دي (۱۳۲ ماده).

ماده ۱۲۳ بیان می دارد که مسائل مربوط به تشکیل، صلاحیت و اجراءات محاکم و امور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

مسائل متذکره در ماده ۱۲۳، به شمول مسائل مرتبط با ستره محکمه، توسط قانون تشکیل صلاحیت محاکم جمهوری اسلامی افغانستان تنظیم می گردند.

اعضای ستره محکمه و قضات نمی توانند در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشتغال ورزند، و نمی توانند در احزاب سیاسی عضویت داشته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسیدگی نموده، پس از استماع دفاع او، در صورتیکه ستره محکمه اتهام را وارد بداند پیشنهاد عزلش را به رئیس جمهور تقدیم می کند. در صورتیکه رئیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق به احکام قانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

احکامی که بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شامل رسیدگی به تمام دعاوی است که از طرف اشخاص حقیقی یا حکمی، به شمول دولت، به حیث مدعی یا مدعی علیه در پیشگاه محکمه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

و همچنان ستره محکمه صلاحیت دارد تا تطابق قوانین موضوعه را با قانون اساسی کنترل نماید:

۱۲۳ ماده بیانوی چي د تشکیل، صلاحیت او محاکمو د اجراءاتو او د قاضیانو اړونده چاري د قانون له ليارې تنظيميږي.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د سترې محکمې د اړونده مسائلو په ګډون، د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د محکمو د تشکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظيميږي.

د سترې محکمې غړي او قاضیان نشي کولای د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پر نورو بوختیاوو بوخت شي، او نشي کولای په سیاسي ګوندونو کې غړیتوب ولري (۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

پر قاضیانو د څارنې په اړه، که قاضي د جنایت په ارتکاب متهم شي، ستره محکمه د قانون له حکمونو سره سم د قاضي په حالت غور کوي، که ستره محکمه دده د دفاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وېولي، ولسمشر ته د عزل وړاندیز کوي. که ولسمشر دغه وړاندیز ومني، متهم قاضي له دندې څخه ګوښه او د قانون له حکمونو سره سمه جزا ورکول کېږي (۱۳۳ ماده).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه ځواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او پکې په ټولو هغو دعاوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقي یا حکمي اشخاصو لخوا د مدعي یا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

او همدارنګه ستره محکمه صلاحیت لري چې د اساسي قانون سره د موضوعه قوانینو سمون کنترول کړي:

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۲۱).

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت شرح بدان برخوایم گشت:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (ماده ۱۲۸).

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (ماده ۱۲۹).

سلسله مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (ماده ۱۳۰).

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

له اساسی قانون سره د قوانینو، تقنینی فرمانونو، بین الدول معاهداتو، او نړیوال میثاقونو د سمون خپرل او د هغوي تفسیر د حکومت یا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحیت دي (۱۲۱ ماده)

وروسته د قضایې بیاکننې موضوع په اړه په مشرحه توگه هغه ته بیاراگرځو:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علنی ډول دایرېږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې گډون وکړي، محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرگند کړي وي، یا د محکمې سري توب ضروري وگڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان باید په هر حال علنی وي (۱۲۸ ماده)

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فیصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فیصلو عملي کول واجب دي خو د شخص د مرگ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توگه تعیین شوېده:

محکمې تر غور لاندې قضایاوو کې د دغه اساسی قانون او نورو قوانینو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ ماده)

که د غور لاندې قضایاوو له ډلې څخه د کومې قضیې لپاره په اساسی قانون او نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفی فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسی قانون ټاکلي قضیه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره بڼه توگه تأمین

کړي. (۱۳۰ ماده)

نماید (ماده ۱۳۰).

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعووو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل و فصل کوي. (۱۳۱ ماده)

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (ماده ۱۳۱).

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي ديوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځاي ته مراجعه وکړي؟

در صورت موجودیت این منابع، قاضي حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

• اساسي قانون

• قانون اساسی

• نور موضوعه قوانین

• سایر قوانین موضوعه

• نړیوال معاهدات، میثاقونه او الزامی کنوانسیونونه

• معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی

• د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه

• فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

• هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

• مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

په کومو مواردو کې باید قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضي باید به فقه حنفي مراجعه نماید؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

تنها در صورتیکه قانون اساسی و سایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

په کومو مواردو کې قاضي باید د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضي باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

• د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنۍ او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

• در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، در این صورت اجراءات طبق احکام

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقېږي.

قانون تطبیق میگردد.

• په نورو دعوگانو کې چې د دعوي طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

• در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کيږي، ونه پوهيږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسيله ورته تامېنېږي. (ماده ۱۳۵)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد نداند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (ماده ۱۳۵).

(و). د ځواکونو تفکیک - کنترول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا - کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو ځواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو ځواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دريو برخو، د هغوي دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیت‌های گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مگر د دولت مختلفې برخې د کنترول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شويدي.

پاسخ تفاوت می‌کند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول و توازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنترول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارگان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنيوي لپاره، ځکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص و یا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیا یید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

- و کړو، پداسې حال کې چې ځینې یې اساسي دي او نور یې سیاسي.
- پر پارلمان د ځواک د کارولو په برخه کې د ولسمشر کنترول څه دی؟
- د قوانینو لپاره د وړاندیزونو ویتو کول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جدیت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروگرامونو تطبیق
- د بېرني حالت اعلان
- د ولسمشر د واکونو د کارولو په برخه کې د پارلمان کنترول څه دی؟
- د قانون دهغه وړاندیزونو د تصویب څخه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کېږي.
- د بودیچې دیوې برخې یا ټولې او یا هم د ملي پرمختیایي پروگرام د تصویب څخه امتناع
- د اړتیا په وخت کې د وزیرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د کمیسیونونو جوړول
- وزیرانو ته د نه باور د رایې ورکول
- استیضاح
- د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د ولسمشر کنترول څه دی؟
- د سترې محکمې د کلنې بودیچې د غوښتنې نه منظوري
- نمائیم. درحالیکه بعضی انھا اساسی هستند و بعض دیگر انھا سیاسی.
- کنترول رئیس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟
- ویتو کردن پیشنهادات برای قوانین، بر اساس الغاء ممکنه
- تطبیق حد اقل احکام قانون و پروگرام ها بدون جدیت
- اعلام حالت اضطراری
- کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صلاحیت های رئیس جمهور چه میباشد؟
- امتناع از تصویب پیشنهادات قانون که از سوی دولت ارائه میگردد.
- امتناع از تصویب تمام یا یک قسمت بودیجه ویا برنامه انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضر شدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسیس کمیسیون های تحقیقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استیضاح
- کنترول رئیس جمهور بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه ، چه است؟
- امتناع از منظوری تقاضای بودیجه سالانه ستره محکمه

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د سترې محکمې لخوا وړاندیز شوی وي
- امتناع از منظوری تقرر قاضي که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- په هغه کرسی کې چې نه وي اشغال شوې، د سترې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه در کرسی که اشغال نگردیده باشد
- د سترې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)
- امتناع از اجرا تصمیم قضائي (ماده ۷۵، جزء ۱)
- د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د سترې محکمې کنترول څه دی؟
- کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟
- د ځانگړو قضیو د اقدام یا هم د هغه څخه د د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- د تقنیني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غیر قابل الاجراء، په ځانگړو مواردو کې.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.
- د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنترول څه دی؟
- د هغه بودیجې نه تصویبول چې د سترې محکمې لخوا وړاندېز شوېده
- کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟
- د ولسمشر لخوا د سترې محکمې د غړي نه تاییدول
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول یا تصویب
- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجۀ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- د ولسمشر لخوا د سترې محکمې د غړي نه تاییدول
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول یا تصویب
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول یا تصویب
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح
- استیضاح

د پارلمان د واکونو پر عملي کېدو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

کنټرول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

• په ځینو ځانگړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

• در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

[وظیفه خوانش برای ساعت درسی بعدی - قانون اساسی، مواد ۲۲ - ۳۳]

III اساسي حقوق او وجایب

III حقوق و وجایب اساسی

د ښوونې موخې - ۷ او ۸ درسي ساعتونه

اهداف آموزش - ساعات درسی ۷ و ۸

• هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شويدي، بیان کړئ

• حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.

• د ځینو اساسي حقوقو پېچلتیا توضیح کړئ.

• پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمائید.

• هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.

• ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.

• د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواک قضائي ځواک ارزښت ته پاملرنه وکړئ

• اهمیت یک قوه قضایه مستقل را تأمین ایسن حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). سریزه

(الف). مقدمه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنيز تړون او د هغه علت په اړه چې خلک څرنگه د دولتونو د جوړولو پرېکړه کوي، بحث وشو.

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

• د گاونډیانو په وړاندې خونديتوب او ساتنه (اردو)

• نگهبانگی و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

- د ټولني د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو تامين
- موثر خونديتوب، امنيت او لازم خدمات مطرح کړل، راځي اوس د افغانستان په تاريخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکيو په اړه بحث وکړو، زياتره دغه حقوق او خپلواکي نړيوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانينو او همدارنگه په نړيوالو ميثاقونو او کنوانسيونونو کې تر لاسه کېدای شي.
- د ټولني د ننه امنيت او ثبات (پوليس) جامعه (پوليس)
- مقررات ضروري برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمين حقوق و ازادی های اساسی
- ما حفاظت، امنيت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بيايد حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در ميثاق ها و کنوانسيون های بين المللی، ميتوان آنها را دریافت نمود.
- په وروسته گام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکيو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنگه د دغه حقوقو او خپلواکيو د ثبوت په اړه د يوه خپلواک قضائيه ځواک بې سياله ارزښت تر بحث لاندې نيسو.
- در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهيم زد، و همچنان اهميت بی همتا يک قوه قضائیه مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهيم داد.
- (ب). اساسي حقوق او وجايب (د اساسي قانون ۲۲-۵۹ مادې)
- (ب). حقوق و وجايب اساسی (مواد ۲۲ - ۵۹ قانون اساسی)
- ۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دي. د افغانستان اتباع نارينه او ښځينه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجايب لري.
- ماده ۲۲ - هر نوع تبعيض و امتياز بين اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجايب مساوی می باشند.
- آیا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آیا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- آیا ۲۲ ماده واضح میاشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- ولې؟ ولې نه؟
- چرا؟ چرا نه؟
- د اساسي قانون د دريمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په راجع به ماده ۳ قانون اساسی که طور ذیل صراحت دارد، چه نظر دارید " در

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلې د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلې د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

• آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟

• آیا دا پدې معنی ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟

• چرا؟ چرا نه؟

• ولې؟ ولې نه؟

• اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

• که ځواب مثبت وي، څوک پرېکړه کوي؟

• در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

• په پای کې آیا منصفانه به نه وي چې و منو چې په لویه جرگه کې د اساسي قانون تصویب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شریعت له احکامو سره سم دي؟

ماده ۲۳ - حق زندگی:

زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:

ژوند د خدای بښنه او د انسان طبيعي حق دي، هېڅوک له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېدای نشي.

ماده ۲۴ - حق آزادی و کرامت انسانی:

آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:

خپلواکي د انسان طبيعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظيمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

ماده ۲۵ - حق براءت الذمه:

بخاطریکه براءت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

۲۵ ماده: د ذمې براءت حق:

د ذمې براءت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحیته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم علیه ثابت نشي، بې گناه گنل کېږي.

• مفهوم حالت براءت الذمه در زندگی حقیقی

• د ذمې د براءت د حالت مفهوم په حقیقی

ژوند کې څه دی؟

چيست؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لويې توانمنډۍ په وړاندې درېدل)؟
- د هغه موخه څه ده (ايسټادگي در مقابل توانمنډۍ بزرگ نظم دولت)؟
- آیا منصفانه به وي چې د يوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې يو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، بنيادي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره يو ښه فرصت وي.
- آیا منصفانه خواهد بود که مفکوره يک قاضي طوری باشد که وقتی يک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن اين يک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی میباشد.
- که چېرې د ذمې د براءت رعايت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آیا کولاي شو پدې صورت کې يو تورن چې دوسيه يې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکۍ د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- در صورتیکه براءت الذمه رعايت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آیا ميتوان در اين صورت يک متهم را که دوسيه او تحت رسيدگي محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- دغه عمل څرنگه توجیه کولای شو؟
- چه گونه ميتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا د خپلواکۍ اخیستل يوه استثناء ده او يا هم د قاعدې په توگه کېږي؟
- آیا سلب آزادی يک استثناء خواهد بود يا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- که چېرې د محاکمې په جريان کې تورن د ذمې د براءت څخه مستفيد وي، آیا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- در صورتی که در جريان محاکمه، متهم از حق براءت الذمه مستفيد باشد، آیا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نمايد؟
- آیا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- آیا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و يا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نمايد؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- ميزان اثبات چنين ادعا چه است؟
- که د محاکمې په جريان کې د يوه واقعيت په اړه يو معقول شک وجود ولري، د ياد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟
- اگر در جريان محاکمه يک شک معقول راجع به يک واقعيت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

۲۶ ماده- د خپلوی له کبله د جرم نه سرایت:

جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندي د جزاء تطبیقول بل هېچا ته سرایت نه کوي.

• د دغه مادې په بنسټ آیا یوه بنسټه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملگري یې کړی دي، محکومېدای شي؟

• د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لری؟

• آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېدای شي؟

• آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېدای شي؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکیني قانون ته نه راگرځېدنه:

هېڅ عمل جرم نه گڼل کېږي مگر د هغه قانون په حکم چې د هغه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېدای ، نېول کېدای یا توقیفېدای نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېدای مگر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

• د قانوني تشریفاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟

• آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

ماده ۲۶ - عدم سرایت جرم به سبب قرابت:

جرم یک عمل شخصي است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او به شخص دیگر سرایت نمی کند.

• طبق این ماده ، آیا یک همسر نسبت به جرم که همسرش مرتکب شده، محکوم شده میتواند؟

• در رابطه به جرم کودکان صغیر، درمورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟

• آیا یک شرکت (کمپنی) به ارتکاب یک جرم محکوم شده میتواند؟

• آیا مسئول یک شرکت (کمپنی) نسبت به جرمی که یک شخص دیگر به نام شرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

ماده ۲۷ - رعایت تشریفات قانونی و عدم برگشت قانون به ماقبل:

هیچ عملی جرم شمردن نمی شود مگر به حکم قانونی که قبل از ارتکاب آن نافذ گردیده باشد.

هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمود مگر به حکم محکمه با صلاحیت و مطابق به احکام قانونی که قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد.

• مفهوم از رعایت تشریفات قانونی چیست؟

• آیا پولیس باید برای تعقیب و یا گرفتاری

- لپاره موجه دلیلونه ولري؟
- یک شخص، دلایل مؤجه داشته باشد؟
- دغه ډول دلایل په کومو ځایونو کې وړاندوینه شوي دي؟
 - چين دلایل در کجا پیش بينی شده اند؟
 - آیا کېدای شي یو شخص د نیولو او محکمې ته د احضار په موده کې په زندان کې وساتل شي؟
 - آیا میتوان یک شخص را در مدت بین گرفتاری و احضار به محکمه، در زندان نگه داشت؟
 - په کومو حالاتو کې؟
 - در کدام حالات؟
 - دغه ډول حالتونه په کومو ځایونو کې وړاندوینه شوي دي؟
 - چين حالات در کجا پیش بينی گردیده اند؟
 - آیا داسې معینه موده شته چې تر څارنې لاندې تورن باید په هغه کې محکمې ته احضار شي؟
 - آیا مدت معینی وجود دارد که منظونی تحت نظارت، در آن باید به محکمه احضار گردد؟
 - آیا داسی معینه موده شته چه په هغه کې، تعقیب، نیول او احضار کول په محکمه کې باید ترسره شی.
 - آیا مدت معینی وجود دارد، که در آن تعقیب، گرفتاری و احضار به محکمه باید صورت گیرد.
 - دغه ډول معینه موده په کومو ځایونو کې موندل کېدای شي؟
 - آیا دا د قانون اړونده بهیر یوه برخه ده؟
 - آیا این یک قسمت از روند مربوط قانون است؟
 - د دولت کومه شعبه د جرمونو مجازات تعیینوي؟
 - کدام شعبه دولت مجازات جرایم را تعیین مینماید؟
 - آیا د یوه ځانگړي جرم په مجازاتو کې زیاتوالی راتلای شي؟
 - آیا در مجازات یک جرم خاص افزایش بعمل آمده میتواند؟
 - که د جرم مجازات د هغه د ارتکاب څخه وروسته زیات شي، آیا پدې صورت کې پر تورن نوي مجازات تطبیقوي؟
 - اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزایش یابد، آیا در این صورت مجازات جدید بالای متهم تطبیق میگردد؟

• ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مگر د بالمثل

معاملې په بنسټ:

د افغانستان هېڅ تبعه په جرم باندې د تورن کېدو له کبله بهرني دولت ته نه سپارل کېږي مگر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعیت په سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ ماده- د عدم تعذیب او تعقیب او د انساني

کرامت حق:

هېڅوک نشي کولای له بل شخص څخه حتی د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تر تعقیب لاندې وي او یا په جزاء محکوم وي، د هغه د تعذیب لپاره اقدام وکړي یا یې د تعذیب امر ورکړي.

• د ((تعذیب)) او انساني کرامت تعریف څوک کولای شي؟

• آیا کېدای شي په خطرناکو حالاتو کې د بې گناه اشخاصو د تلف کېدو د مخنیوي په موخه د معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟

• آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغه کې تعذیب د مؤثمو معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.

• څرنگه پوهېدای شو چې کوم مجازات د انساني کرامت خلاف دی؟

۳۰ ماده- پر جرم د اجباري اعتراف څخه

خوندیتوب:

له تورن یا بل شخص څخه په زور تر لاسه شوې

• چرا؟ چرا نی؟

ماده ۲۸ - حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس

معامله بالمثل:

هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بر اساس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیوسته باشد. هیچ افغان به سلب تابعیت و یا تبعید در داخل یا خارج افغانستان محکوم نمی شود.

ماده ۲۹ - عدم تعذیب و تعقیب و حق کرامت

انسانی:

هیچ شخص نمی تواند حتی به مقصد کشف حقایق از شخص دیگر، اگر چه تحت تعقیب، گرفتاری یا توقیف و یا محکوم به جزا باشد، به تعذیب او اقدام کند یا امر بدهد.

• تعریف "تعذیب" و کرامت انسانی را کی ارائه مینماید؟

• آیا میتوان تعذیب را جهت کشف معلومات در حالات وخیم، برای جلوگیری از اتلاف اشخاص بی گناه توجیه نمود؟

• آیا کدام دلیل یا عقیده وجود دارد که در آن تعذیب شیوه مناسب برای کشف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.

• چطور میتوان فهمید که کدام مجازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

ماده ۳۰ - مصئونیت از اعتراف اجباری

بر جرم:

اظهار، اقرار و شهادتی که از متهم یا شخص

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل، در حضور محکمه با صلاحیت.

خرگندونی، اقرار او شهادت اعتبار نلری. به جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وایی چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتیا په حالت کې یې د باصلاحیته محکمې په وړاندې کړی وي.

• کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟

• کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحیت لري؟

• "اجبار" چه مفهوم دارد؟

• ((اجبار)) څه مفهوم لري؟

• با در نظر داشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنوال کدام چاره دیگر بدون از توسل به شکنجه یا شیوه که در حد شکنجه نباشد، وجود دارد، تا متهم داوطلبانه اعتراف نماید؟

• د ۲۹ مادې په پام کې نیولو سره، آیا د پولیس او څارنوال لپاره د شکنجې یا داسې طریقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟

• آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.

• آیا پولیس یا څارنوال کولای شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووايي.

• استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟

• استنطاق څومره وخت اوږدېدای شي چې داسې ونه گڼل شي چې استنطاق غیر داوطلبانه او اعتبارنلري؟

• اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟

• که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آیا په محاکمه کې د یاد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه گټه اخیستلای شو؟

• آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟

• آیا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانینو په نظر نیولو کشی ځواب ورکړو؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این ماده قانون اساسی را تطبیق نماید؟

• که ځواب منفی وی، نو څووک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايي او د اساسی قانون دغه ماده تطبیق کړی؟

ماده ۳۱ - حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری و یا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادى که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

• آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصه استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

• آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصه استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

• راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

• آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصه استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

• آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سؤال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

• اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوک کولای شي چې له نیولو کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتنولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منسوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له ليارې تنظیمېږي.

• آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عرصه، د مدافع وکیل د لرولو حق لري؟

• آیا مظنون شخص د نیولو کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟

• پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟

• آیا مظنون شخص د نیولو کېدو څخه وروسته، مگر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟

• آیا قاضي کولای شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې بنایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.

• که چېرې قاضي داسې عمل وکړي، مدافع

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- که مظنون مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

• اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟

• اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید که نزدیک به ارتکاب جرم میباشد، درین صورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟

• کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

۳۲ ماده - د زندان څخه د مديون خونديوالي : پور د پوروري د آزادي د سلبیدو یا محدودیدو سبب کيداي نشي . د پور د بیرته اخستلو لارې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمیږي.

ماده ۳۲ - مصونیت مديون از زندان:

مديون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

۳۳ ماده - د انتخاب (ټاکل کېدو) او انتصاب (غوره کېدو) حق : لکه څرنگه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

ماده ۳۳ - حق انتخاب و انتصاب:

طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده - د اساسي قانون ۳۴-۵۹ مادې]

[وظیفه خوانش برای ساعت درسی بعدی - قانون اساسی، مواد ۳۴ - ۵۹]

۳۴ ماده - د وينا خپلواکي:

د وينا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وينا، ليکنې، انځور او يا نورو وسيله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعايت، څرگند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې يې دولتي چارواکو ته وښيي، چاپ او خپاره کړي. د مطبوعو، راډيو او

ماده ۳۴ - آزادی بیان:

آزادی بیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبلی آن به مقامات دولتی، بپردازد. احکام مربوط به مطابع،

رادیو و تلویزیون، نشر مطبوعات و سایر وسایل ارتباط جمعی توسط قانون تنظیم میگردد.

تلویزیون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټولیزو اړیکو په نورو وسایلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لپاره تنظیمیږي.

• آیا در این ماده ازادی بیان بدون محدودیت تضمین میگردد؟

• آیا پدې ماده کې د محدودیت څخه پرته د وینا خپلواکي تضمین شوېده؟

○ بعضی از محدودیتها ممکنه کدام است؟

○ ځینې ممکنه محدودیتونه کوم دي؟

○ تحریک بسوی خشونت

○ د تاوتریخوالي خواته تحریک

○ نکوهش دین مقدس اسلام

○ د اسلام د سپیڅلي دین سپکاوی

○ نکوهش رئیس جمهور ویا دیگر مامور دولت

○ رئیس جمهور او د دولت نورو مامورینو ته سپکاوی.

○ در مخاطره قرارداد امنیت عامه

○ عامه امنیت ته گواښ پېښول

• آیا دولت میتواند نظریات و افکار مردم را سانسور نماید؟

• آیا دولت کولای شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟

• آیا دولت میتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نماید؟

• آیا دولت کولای شي هغه څه چې د خلکو وینا ده، سانسور کړي؟

• آیا دولت میتواند آنچه را که مردم در تلویزون تماشا میکنند، سانسور نماید؟

• آیا دولت کولای شي هغه څه چې خلک په ټلویزیون کې گوري، سانسور کړي؟

• اگر چنین است، پس به کدام اساس و برای نیل به کدام اهداف؟

• که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

ماده ۳۵ - آزادی انتساب به انجمن ها:

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:

اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمین مقاصد مادی و یا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعیتها تأسیس نمایند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سیاسی تشکیل دهند، مشروط بر اینکه:

د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او يا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولني جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي گوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱- مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

۱. د گوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزش‌های مندرج این قانون اساسی نباشد؛

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد؛

۳- اهداف و تشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد؛

۴- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمه با صلاحیت منحل نمی شود.

• از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیه کارگران بکلی ممانعت نماید؟

• آیا ماده ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟

• آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟

• آیا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟

• آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، و یا قضات

سپه‌خلی دین د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

۲. د گوند جوړښت او مالي سرچینې څرگندې وي؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

۴. له بهرنیو گوندونو یا نورو بهرنیو سرچینو سره تړلي نه وي

د گوند تاسیس او فعالیت د قومیت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او گوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکیلېږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحیته محکمې حکم نه منحل کېږي.

• له هغه ځایه چې د ټولني جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آیا قانون کولای شي د کارگرانو د ټولني څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟

• آیا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپه‌خلي دین په مذهب د یوه سیاسي گوند جوړول، ممنوع کړي دي؟

• آیا وکیلان کولای شي د مدافع وکیلانو ټولنه جوړه کړي؟

• آیا بنځینه وکیلانې کولای شي، د مدافع وکیلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟

• آیا ستره محکمه کولای شي، د قضاتو د ټولني د جوړېدو مخنیوی وکړي، او یا بنځینه

- قضات د بنځینه قضاتو د ټولني د جوړولو
 څخه منع کړي؟
- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- اناث را از تشکیل انجمن قضات اناث،
 جلوگیری نماید؟
- آیا چنین جمعیت ها توسط قانون، ممنوع و
 محدود پدای شي؟
- آیا دغه ډول ټولني د قانون په وسیله ممنوع یا
 محدود پدای شي؟
- ۳۶ ماده- د سوله ییزو غونډې او د دولت په وړاندې
 د اعتراض حق:**
- د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سوله ییزو
 غوښتنو د تامین لپاره دقانون سره سم بې وسلې
 غونډې او مظاهري وکړي.
- ماده ۳۶ - حق تجمع مسالمت آمیز و اعتراض
 علیه دولت:**
- اتباع افغانستان حق دارند برای تأمین مقاصد جایز
 و صلح آمیز، بدون حمل سلاح، طبق قانون
 اجتماع و تظاهرات نمایند.
- آیا یو قانون سوله ییزې مظاهري منع
 کولای شي؟
- آیا یک قانون تظاهرات صلح آمیز را، ممنوع
 ساخته میتواند؟
- قانون د سوله ییزو غونډو د حق په اړه څه
 ډول محدودیتونه وضع کولای شي؟
- په قانون کې د ذکر شویو مشروعو
 محدودیتونو برسېره آیا پولیس کولای شي د
 سوله ییزو مظاهرو مخنیوي وکړي یا یې
 محدودې کړي؟
- قانون چه نوع محدودیت ها را راجع به حق
 تجمعات صلح آمیز، وضع نموده میتواند؟
- برعلاوه محدودیت های مشروع که در
 قانون ذکر شده، آیا پولیس میتوانند
 تظاهرات مسالمت آمیز را محدود و یا
 جلوگیری نماید؟
- د کومو دلایلو پر بنسټ؟
- ایا از لحاظ قانون، اجازه پولیس برای انعقاد
 تظاهرات صلح آمیز، لازم است.
- څه فکر کوئ که په شخصي توگه د چا په
 کور کې وشي؟
- چه فکر می کنید اگر بطور شخصی در خانه
 کسی منعقد گردد؟
- پدې اړه چې په قانون کې مندرج
 محدودیتونه، د سولي ایزو مظاهرو د مخنیوي
 یا محدودولو لپاره د پولیسو اقدامات یا د
 اساسي قانون د حکمونو سره سم د اجازې د
- در مورد اینکه محدودیت های مندرج در
 قانون، اقدامات پولیس در راستای جلوگیری
 و یا محدود نمودن مظاهرات صلح آمیز یا
 تقاضای اجازه در مطابقت با احکام قانون

غوبنتې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

اساسی قرار دارند، کدام مرجع عهده دار تصمیم گیری میباشد؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غیر قانوني ننوتو څخه خونديتوب:

ماده ۳۸ - مصئونیت از دخول در منازل بطور غیر قانونی:

د شخص استوګنځی له تېري څخه خوندي دي. هېڅوک د دولت په ګډون نشي کولای د استوګن له اجازې یا د واکمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون کې بنوول شوي، د چا کور ته ورننوزي یا بې وپلټي.

مسکن شخص از تعرض مصئون است، هیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه با صلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید.

د څرګند جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د محکمې له مخکینې اجازې پرته د شخص کور ته ورننوخې یا هغه وپلټي، نوموړی مامور مکلف دی کورته له ننوتو یا پلټنې وروسته په هغه موده کې چې قانون یې ټاکي د محکمې قرار تر لاسه کړي.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازه قبلی محکمه، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتیش، در خلال مدتی که قانون تعیین می کند قرار محکمه را حاصل نماید.

• په دغه ماده کې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور کوم حالات او استثنائات په قانون کې تعیین شوي دي؟

• این ماده شامل استثناء راجع به جرم مشهود است، دیگر کدام حالات و یا استثنائات، در قانون تعیین گردیده است؟

• ((مشهود جرم)) څه دی؟

• "جرم مشهود" چه است؟

• آیا پولیس مامور باید د ارتکاب په حال کې جرم او کور ته د ننوتو په حال کې شخص مشاهده کړي؟

• آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نماید؟

• که پولیس مامور دغه ماده رعایت نه کړي، یعنی د یوه شخص کورته ننوزي او د جرم په اړه مدارک او شواهد تر لاسه کړي، آیا دغه مدارک کولای شي د تورن د محکومیت په جریان کې دهغه د محکومیت اساس شي؟

• اگر مامور پولیس این ماده رعایت نه نماید، یعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارک ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مدارک میتوانند، در جریان محاکمه متهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟

• آیا دغه شواهد او مدارک چې په غیر قانوني

• آیا این شواهد و مدارک که بطور غیر

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

• اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟

• راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

ماده ۴۰ - حق ملکیت:

هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمه با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

• آیا این ماده بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟

• دولت می تواند اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی از این مصالح عامه چه خواهند بود؟

• اگر مالک این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، در این صورت چه خواهد شد؟

• مالک چه اقدام نموده میتواند؟

• چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

توگه لاسته راغلي، کولاي شي په فیصله کې د متهم محکومیت توجیه کړي؟

• که داسې وي، نو دا خونديتوب تر کومې کچې گټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟

• د پوښتنو په اړه څوک پرېکړه کوي؟

۴۰- د ملکیت حق:

هېڅوک د ملکیت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کېږي، مگر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېچا ملکیت د قانون د حکم او د باصلاحیت محکمې له پرېکړې پرته نه مصادره کېږي. د شخص د ملکیت استملاک یوازې د عامه گټو د تأمین په موخه، د مخکیني او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنی پلټنه او اعلان یوازې د قانون په حکم کېدای شي.

• آیا دغه ماده د افغان سوداگريزو سازمانونو او افغانانو پر ملکیتونو د پلي کېدو وړ ده؟

• دولت کولای شي د عامه گټو لپاره غیر منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه گټو څینې یې کوم دي؟

• که د دغه غیر منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه گټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کېږي؟

• مالک څه کولای شي؟

• څوک تشخیص کولای شي چې استملاک د عامه گټو په موخه دي؟

- که د شتمنی مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته وړاندې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېدای شي؟
- مالک څه کولای شي؟
- څوک تشخیصولای شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنی مالک ته وړاندې کېږي، منصفانه او د ملکیت د ارزښت سره سمه ده؟
- اگر مالک جایداد با معاوضه که از سوی دولت برایش ارائه میگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که معاوضه که از سوی دولت برای مالک جایداد ارائه میگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکیت میباشد؟

۴۲ ماده:

هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته مالیه او محصول ورکړي، هېڅ راز مالیه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي. د مالې او محصول اندازه او د ورکړې ډول یې د ټولنیز عدالت په رعایت، د قانون په وسیله تعیینېږي. دا حکم د بهرنیو کسانو او موسسو په برخه کې هم تطبیقېږي. هر ډول ورکړه شوې مالیه، محصول او عایدات دولتي واحد ته تحویلېږي.

ماده ۴۲:

هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت مالیه و محصول تأدیه کند، هېچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود. اندازه مالیه و محصول و طرز تأدیه آن، با رعایت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعیین میگردد. این حکم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نیز تطبیق میشود. هر نوع مالیه، محصول و عواید تأدیه شده، به حساب واحد دولتی تحویل داده میشود.

- که یو شخص په قصدي توګه مالیات ورنکړي، آیا دغه ډول عمل جرم یا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور ګڼل کېږي؟

- اگر يك شخص بطور عمدی مالیات را تأدیه نکند، آیا همچو عمل جرم ویا براساس ماده ۳۲ قرض پنداشته میشود؟

- د ((هېڅ ډول مالیه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

- عبارت " هېچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود " چه مفهوم دارد؟

۴۳ ماده- د زده کړې حق:

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د ليسانس تر درجې پورې وړیا د دولت لخوا تامینېږي. دولت مکلف دي چې په ټول افغانستان کې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنیو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزناک پروګرام

ماده ۴۳ - حق تعلیم:

تعلیم حق تمام اتباع افغانستان است که تا درجه ليسانس در مؤسسات تعلیمی دولتی به صورت رایگان از طرف دولت تأمین می گردد. دولت مکلف است به منظور تعمیم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمین تعلیمات متوسطه اجباری،

پروگرام مؤثر طرح و تطبیق نماید و زمینه تدریس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

ماده ۴۴ - حق تعلیم متوازن برای زنان و کوچیان:

دولت مکلف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بی سوادى در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبیق نماید.

• آیا مفهوم از "تعلیم متوازن" این است که زنان از حین فرصتهای تعلیمی که برای ذکور فراهم گردیده است، مستفید گردند؟

• اگر اینطور نیست، پس چه مفهوم دارد؟

ماده ۴۵ - نصاب تعلیمی واحد:

دولت نصاب واحد تعلیمی را، بر مبنای احکام دین مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبیق می کند و نصاب مضامین دینی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوین می نماید.

ماده ۴۶ - حق تحصیلات عالی:

تأسیس و اداره مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی وظیفه دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمایند. دولت می تواند تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نیز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرایط شمول در مؤسسات تعلیمات عالی دولتی و سایر امور مربوط به آن، توسط قانون تنظیم میگردد.

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدریس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

ماده ۴۴- د ښځو او کوچیانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختیا او انډول د رامنځته کولو، د کوچیانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستیتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروگرامونه طرحه او پلي کړي.

• آیا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عین هماغه فرصتونو څخه ګټه اخیستلای شي چې د نارینه وو لپاره شته دي؟

• که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

ماده ۴۵- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دین د حکمونو او د ملي فرهنگ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

ماده ۴۶- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولای شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولای شي د بهرنیو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له ليارې تنظيمېږي.

۴۷ ماده- د معنوي شتمنی د خونديتوب حق:

دولت د علم، فرهنگ، ادب او هنر د پرمختګ لپاره اغېزناک پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمینوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ یې کوي او د هغوي له پایلو څخه ګټوره ګټه اخیستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

ماده ۴۷ - حق حفظ دارائی معنوی:

دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروګرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

۴۸ - د کار حق:

کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له ليارې تنظيميري. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

ماده ۴۸ - حق کار:

کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارګر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:

د جبري کار تحميل منع دي، د جګړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساينه تهديد کړي، فعاله برخه اخیستنه د هر افغان ملي وجيبه ده. پر ماشومانو د کار تحميل جواز نلري.

ماده ۴۹ - کار اجباری ممنوع است:

تحميل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحميل کار بر اطفال جواز ندارد.

• آیا والدین کولای شي د دوي ماشومان د کرنې یا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟

• آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟

• آیا والدین کولای شي ماشومان پر نورو د کار تحميل ته اړ کړي؟

• آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحميل کار برای دیگران و ادار سازند؟

۵۰ ماده- د رښتيني او سالم دولت د درلودلو حق:

دولت مکلف دی چې د یوې سالمې ادارې او د هېواد په اداري سیستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبیرونه ونیسي. اداره خپل اجراءات په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

ماده ۵۰ - حق داشتن دولت راستکار و سالم:

دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراءات خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

• آیا وزارت ها میتوانند بر مبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟

• طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟

• آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟

• آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

ماده ۵۱ - حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد و می تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمه با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

• آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خساره وارده صورت میگیرد، از مسئولیت اش

حق لری د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول توپیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کېږي.

• آیا وزارتونه کولای شي د لړکیو او ښځو لپاره د برابری د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وگماري.

• د بېلگې په توگه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وگماري؟

• آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې د جنسیتی توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وگماري؟

• آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوبنتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

• آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواگانو کې چې پر دولت د اوبنتی زیان د جبران په اړه کېږي، له خپل خونديتوب څخه

منصرف کېږي؟

منصرف گردیده است؟

• عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلاي شي؟

• عملاً یک شخص چه گونه ميتواند استیناف طلب گردد؟

• د دغه ډول قضایاوو یو شمېر بېلگې وړاندې کړئ؟

• بعضی از مثالهای چنین قضایا را ارائه کنید؟

• وروستی جمله څه مفهوم لري؟

• جمله آخر چه مفهوم دارد؟

۵۲ ماده- په وړیا توګه د روغتیايي آسانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

ماده ۵۲ حق تسهیلات صحی رایگان:

دولت د افغانستان د ټولو اتباعو لپاره د ناروغیو د مخنیوي او د وړیا درملنې وسیلې او روغتیايي آسانتیاوې د قانون له حکمونو سره سم تامینوي. دولت له قانون سره سم د خصوصي روغتیايي خدمتونو او روغتیايي مرکزونه جوړول او پراختیا هڅوي او ملاتړ یې کوي، دولت د سالمې بدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزشتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

دولت وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق به احکام قانون تأمین می نماید. دولت تأسیس و توسعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصی را مطابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولت به منظور تقویت تربیت بدنی سالم و انکشاف ورزشهای ملی و محلی تدابیر لازم اتخاذ می نماید.

۵۳ ماده د اشخاصو د خاصو طبقاتو د مساعدت حق:

ماده ۵۳ حق مساعدت طبقات خاص اشخاص:

دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو د معلولینو او معیوبینو د بیاڅواکمنۍ او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیايي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي. دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو سره د قانون له حکمونو سره سم لازمي مرستې کوي.

دولت به منظور تنظیم خدمات طبی و مساعدت مالی برای بازماندگان شهداً و مفقودین و برای بازتوانی معلولین و معیوبین و سهم گیری فعال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخاذ می نماید. دولت حقوق متقاعدین را تضمین نموده، برای کهن سالان، زنان بی سرپرست، معیوبین و معلولین و ایتام بی بضاعت مطابق به احکام قانون کمک لازم به عمل می آورد.

• آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مادو کې بیان شول، مطلق دي یا په دولت کې له شته سرچینو سره تړلي دي؟

• آیا حقوقی که در ماده ۵۱-۵۳ بیان گردید است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

- که یو بپوزله کس روغتیایي ساتنې ته اړتیا ولري، مگر کلینیک یا ډاکتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولای شي؟
- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولای شي؟
- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتوانی جبران کړي؟
- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا ډاکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟
- آیا شخص مذکور میتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟
- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستای تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

۵۴- ماده- د کورنی د ملاتړ حق:

کورنی د ټولني اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنی او په ځانگړي توگه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتيا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دين له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دين خلاف وي، څو بېلگې ووايي؟

۵۵- ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:

له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له ليارې تنظیمېږي.

۵۶- ماده- د قانون د حکمونو د پیروي وجیبه:

د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه گنل کېږي.

۵۷- ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:

دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

ماده ۵۴ - حق حمایت خانواده:

خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

ماده ۵۵ - وجیبه دفاع از کشور:

دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

ماده ۵۶ - وجیبه پیروی از احکام قانون:

پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

ماده ۵۷ - حقوق و وجایب اتباع خارجی:

دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

افغانستان، طبق قانون تضمین می کند. این اشخاص در حدود قواعد حقوق بین المللی به رعایت قوانین دولت افغانستان مکلف می باشند.

ماده ۵۸ - تأسیس کمیسیون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بر رعایت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمایت از آن، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسیس می نماید. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به این کمیسیون شکایت نماید. کمیسیون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نماید. تشکیل و طرز فعالیت این کمیسیون توسط قانون تنظیم میگردد.

• آیا هدف از این ماده اینست که شکایات حقوق بشر باید در قدم اول به این کمیسیون تقدیم گردد؟

• آیا یک شخص میتواند تصمیم بگیرد تا بعبوض شکایت به کمیسیون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟

• و یا اینکه این موضوع در قانون موضوعه بیان شده است؟

ماده ۵۹ - وجیبه وفاداری:

هیچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزادیهای مندرج این قانون اساسی، بر ضد استقلال، تمامیت ارضی، حاکمیت و وحدت ملی عمل کند.

[وظیفه خوانش برای ساعت درسی بعدی - منشور ملل متحد، اعلامیه جهانی

خپلواکی له قانون سره سم تضمینوي. دا کسان د نړيوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانینو په رعایت مکلف دي.

ماده ۵۸- د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعایت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون جوړوي. هر څوک کولای شي د خپلو بشري حقوقو د نقض کېدو په صورت کې دې کمیسیون ته شکایت وکړي. کمیسیون کولای شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني څانگو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کمیسیون جوړښت او د کار ډول یې د قانون له لپارې تنظیمېږي.

• آیا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکایتونه باید په لومړي قدم کې دغه کمیسیون ته وړاندې شي؟

• آیا یو کس پرېکړه کولای شي چې کمیسیون ته د شکایت کولو په ځای، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟

• او یا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بیان شوېده؟

ماده ۵۹- د وفاداری وجیبه:

هېڅوک نشي کولای پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکیو او حقوقو څخه په ناوړه گټې اخیستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتیا، ملي واکمنۍ او ملي یووالي پر ضد عمل وکړي.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملگرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړيواله

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انسانی یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

اهداف آموزشی - ساعت درسی ۹ و ۱۰

بنوونیزې موخې - ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت لکه څرنگه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانونی چې دولت باید د ملگرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر د حقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

به نظر شما این به چه معنی است؟

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت و اثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو ځواک او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شويدي، الزامي دي؟

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

سریزه:

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړې دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مقدمه:

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- د ملگرو ملتونو منشور
- منشور ملل متحد
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- د شکنجې، بې رحمه، غیر انساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیر آمیز
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- کنوانسیون حقوق طفل
- د بنځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي حقوقو نړیوال میثاق
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- د مدني او سياسي حقوقو نړیوال میثاق
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی
- د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوي له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توگه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.
- بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

د ملگرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (۶۱-۷۲ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراې جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (۶۲ ماده، ۲ پرگراف)

دغه شوراې کولاي شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي (۶۲ ماده، ۳ پړه گراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر څپرني لاندې ونيسو.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ۱۹۴۸ د ډيسمبر په مياشت کې د ملگرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادي د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکرار پيري.

ځينې اضافي حقوق او آزادي شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

۸ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

• په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هېڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.

• آیا ماده ۸ په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ۴ (مواد ۶۱-۷۲) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ۶۲، پاراگراف ۲).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ۶۲، پاراگراف ۳)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۰ دسمبر ۱۹۴۸ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ۸ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

• به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.

• آیا ماده ۸ در افغانستان قابل اجرا است؟

- ولې؟
- چرا؟
- په اساسي قانون کې د مطرح شويو حقوقو او آزاديو اجراء څه معني لري؟
- ماده ۹ بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.
- ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.
- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.
- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځای کې تر لاسه کېدای شي؟
- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری بر مبنای دلایل موجه میاشد.
- در افغانستان، استانداردهای حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟
- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده)؟
- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟
- ماده ۱۰ بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنگه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.
- ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، از حق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین ماده ۱۱ در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.
- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)
- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).
- آیا تاسو کولای شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي، تصور کړئ؟
- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟
- آیا دغه ډول شرایط کېدای شي د دغه موادو
- آیا چنین شرایطی می توانند بر طبق این مواد

سره سم توجیه کړل شي؟

۱۶ ماده: په خپله يوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړولو لپاره مساوي حق، او همدارنگه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارینه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمین کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

• آیا داسې دلیل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟

• که داسې وي، آیا هغه دلیل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟

• لکه څرنګه چې دغه اعلامیه په ځانګړې توګه د اساسي قانون په ۷ ماده کې تایید شوې ده، آیا مناسبه ده چې و انګېرو چې لویه جرګه د اساسي قانون د تصویب په وخت کې، په دغه اعلامیه کې د ځای په ځای کړل شویو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر څوک د هر ډول تبعيض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خونديتوب لپاره اتحاديې جوړې کړي او يا هم له هغوي سره يوځاي شي.

د شکنجې، بې رحمه، غیر انساني یا سپکونکي سلوک د منعي کنوانسیون:

د شکنجې په وړاندې کنوانسیون د ۱۹۷۸ د جون په ۲۶ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو ولیدل، شکنجه او د انساني کرامت مغایر مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شوي دي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجیه گردند؟

ماده ۱۶، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

• آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟

• اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟

• از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرګه از حقوق گنجاینده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیر آمیز:

کنوانسیون علیه شکنجه بتاريخ ۲۶ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

یا ((انسانی کرامت)) ندي تعريف کړي.

یا "کرامت انسانی" را تعريف نکرده است.

مونږ کولاي شو پدې اړه دغه کنوانسيون ته يوه کتنه ولرو.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

۱ ماده: په خپله يوه برخه کې پر يوه چا که روحي وي او که فزيکي شکنجه د شديد درد او رنج د تحميل په توگه تعريف کړې ده.

ماده ۱، در بخشی از خود، شکنجه را بعنوان تحميل عمدي درد و رنج شديد، چه جسمی یا روحی، بالای یک شخص تعريف می کند.

۲ ماده، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې په قطعي ډول هېڅ ډول استثنايي شرايط يا د لوړپوړي افسر يا دولتي مقام امر نشي کولاي د شکنجې لپاره د توجيه په توگه استناد کړاي شي.

ماده ۲، در بخشی از خود، بيان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی تواند بعنوان توجيه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

۱۴ ماده، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر تصويبونکی هېواد بايد په خپل قضايي سيستم کې تضمين کړي چې د شکنجې قرباني کولاي شي د زيان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

ماده ۱۴، در بخشی از خود، بيان می دارد که هر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خود تضمین نماید که یک قربانی شکنجه می تواند جبران خساره حاصل کند و و مستحق جبران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

• يوه مناسبه مرجع چې په هغه کې يو زيانمن شخص د تاوان غوښتنه وکړي، کومه ده؟

• یک مرجع مناسب که در آن یک متضرر خواهان جبران خساره و تاوان می گردد، کدام است؟

۱۵ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ټول تصويبونکي هېوادونه تضمينوي چې هر هغه اقرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شوی وي نشي کېدای چې د زيانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توگه وکارول شي.

ماده ۱۵ در بخشی از خود بيان می دارد که همه کشورهای تصویب کننده، تضمین مینمایند، که هر اقراریکه از طریق شکنجه حاصل شده باشد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مورد استفاده قرار گیرد.

• په هغه صورت کې چې يو تصويبونکی هېواد يادشوی تضمين تامين نه کړي، څه پېښه کېدای شي؟

• در صورتیکه یک کشور تصویب کننده تضمین مذکور را تأمین نماید، چه اتفاق خواهد افتاد؟

• سره لدې هم زيانمن کولاي شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې له لارې ترې اخيستل شوی، د ده د محکوميت لپاره

• با وجو این آیا متضرر میتواند خواستار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شده است، در مورد محکومیت اش مورد

ونه کارول شي؟

استفاده قرار نگیرد؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپتمبر په ۲ نافذ شو.

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

۳ ماده، ۱ پره گراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لورې گټې باید لمړنی ملحوظ وي.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

۱۲ ماده، ۲ پره گراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوي کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

د اساسي قانون ۴۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

ماده ۴۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د گمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

۴۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر گناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په گډون، حکم کوي.

ماده ۴۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی - کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسامبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

ماده ۱۵، با لایحه، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

• آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟

• در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟

• آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي حقوقو نړیوال میثاق؛ او د مدني او سياسي حقوقو نړیوال میثاق]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون د ۱۹۹۷ د ډیسمبر په ۱۸ نافذ شو.

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارینو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمینوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو کې کارول کېږي.

دغه کنوانسیون د تر ټولو زیاتو جزئیاتو په بیانولو سره تصویب وونکي هېوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنيز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوک او د آساتیاوو او حقوقو څخه د سربېره د مساوي برخمن کولو په اړه هدایت کوي.

۱۵ ماده په ځانگړي ډول ددې غوښتنه کوي چې تصویب وونکي هېوادونه د محکمو او دیوانونو په ټولو مرحلو کې د مساوات په گډون له نارینه وو سره د ښځو برابري تضمین کړي.

• آیا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنگه د کنوانسیون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعیض ولاړو کړنلارو او سرچینو د کارولو په اړه د دولت ممانعت کوي؟

• د غیر رسمي عدلي سیستم په اړه څه فکر کوئ؟

• آیا د حقوقو ریاست کولای شي په قانوني

قضیه ای را که یک زن در آن شامل است به شریعت یا جرگه ای محول نماید که آن صرف پدر یا شوهر زن اجازه داشته باشند که از جانب زن اقامه دعوی نماید؟

توگه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرگې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

ماده ۱۶، پاراگراف ۱،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

ماده ۱۶، پاراگراف ۲،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض

نژادی:

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ۴ جنوری ۱۹۶۹ قابل اجرا گردید.

ماده ۲۲ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ۴ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

۱۶ ماده، ۱ پره گراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبونکي هېوادونه د نارینه وو او ښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توگه د ژوند د ملگري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توگه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمتوب او د شتمنی د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

۱۶ ماده، ۲ پره گراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هېڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال

کنوانسیون:

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ۱۹۶۹ د جنوري په ۴ نېټه نافذ شو.

د اساسي قانون ۲۲ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ۴ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شوی دی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

"تبعیض نژادی" در ماده ۱، پاراگراف ۱، این کنوانسیون بطور گسترده تعریف گردیده است تا تبعیض "بر مبنای نژاد، رنگ، نسب، ملیت یا منشا قومی و غیره را احتوا نماید".

((نژادي تبعیض)) د دغه کنوانسیون د لمړۍ مادې په لمړي پره گراف کې په پراخه ډول تعریف شويدي تر څو د ((نژاد، رنگ، نسب، ملیت یا قومي سرچینې ...)) په بنسټ تبعیض احتوا کړي.

• "منشاء قومی" به چه معنی است؟

• ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟

• آیا شما فکر می کنید که احکام این کنوانسیون، تبعیض بر مبنای منشاء قیلوی را در نظر گرفته است؟

• آیا تاسو فکر کوئ چې د دغه کنوانسیون احکام د قیلوي سرچینې پر بنسټ تبعیض په پام کې نیولی دي؟

• آیا این سوال در افغانستان مهم می باشد؟

• آیا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟

• آیا در گذشته تبعیض بر مبنای منشاء قیلوی صورت گرفته است؟

• آیا په تېرو کې د قیلوي سرچینې په بنسټ تبعیض شويدي؟

این کنوانسیون در ماده ۵ بیان می دارد که کشورهای تصویب کننده تلاش خواهند کرد، تبعیض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمایند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قانون و برخورداری از پوشش کامل شمولیت از حقوق بشری و مدنی، تضمین نمایند.

دغه کنوانسیون په ۵ ماده کې بیانوي چې تصویبونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعیض له منځه یوسي او د قانون په وړاندې مساوي حقونه او په بشري او مدني حقوقو کې د شمولیت کې د بشپړ پوښښ د برخمتیا تضمین وکړي.

ماده ۶ بیان می دارد که:

۶ ماده بیانوي چې:

کشورهای عضو (کشورهای تصویب کننده) اطمینان خواهند داد که در حوزه حاکمیت خویش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طریق محاکم باصلاحیت ملی و دیگر نهادهای دولتی، در برابر هر اقدام تبعیض نژادی که حقوق بشری و آزادیهای اساسی وی را در مغایرت با این کنوانسیون نقض می نماید، و همچنین حق درخواست جبران خساره کافی و عادلانه و یا استرداد حق را به خاطر هر گونه خسارتی که در نتیجه چنین تبعیضی متحمل شده است، تضمین خواهند کرد.

غړي (تصویبونکي) هېوادونه ډاډ ورکوي چې د خپلې واکمنۍ په حوزه کې د هر چا خونديتوب او د باصلاحیته ملي محکمو او نورو دولتي ارگانونو له لارې د هر هغه نژادي تبعیض مناسب جبران چې د ده بشري حقوق او اساسي خپلواکۍ د دغه کنوانسیون سره په مغایرت کې نقض کړي، او همدارنگه د هر ډول هغه تاوان چې د دغه ډول تبعیض په پایله کې اوښتی دی د کافي او عادلانه جبران یا د حق د استرداد د غوښتلو حق، تضمین کړي.

- آیا په افغانستان کې ملي محکمې او نور دولتي ارګانونه شته چې (د شخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبران) تر سره کړي؟
- دوي کوم دي؟
- آیا د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون کولاي شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟
- آیا کمیسیون مستقل حقوق بشر می تواند یک جبران خساره موثر را فراهم نماید؟
- آیا محاکم ملی و نهادهای دولتی در افغانستان وجود دارند که (محافظت و جبران خساره مؤثر به شخص) را انجام دهند؟
- آنها کدام اند؟

د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي حقوقو نړيوال

ميثاق:

د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي حقوقو نړيوال ميثاق د ۱۹۷۶ د جنوري په ۳ نافذ شو.

فرهنگي

ميثاق بين المللي حقوق اقتصادي، اجتماعي و فرهنگي در ۳ جنوري ۱۹۷۶ نافذ گرديد.

ماده ۳ بيان ميدارد که کشورهاي تصويب کننده کنوانسيون متعهد ميشوند که برای مردان و زنان حقوق مساوی مستفيد گرديدن از تمام حقوق اقتصادي، اجتماعي و کلتوري که در کنوانسيون بيان گرديده بشمول ديگر حقوق، حق کار و داشتن مزد مساوی در حالت کار مساوی، ايجاد اتحاديه تجارتي و رهبري اعتصابات قانوني، مسؤنيت اجتماعي و بيمه، محافظت و معاونت خانواده در مطابقت با حقوق استاندارد مناسب زندگي بشمول غذا، لباس و خانه مناسب؛ حق صحت روحي و جسمي در مطابقت با بلندترين استاندارد، حق تعليم و حق سهيم گرديدن در زندگي کلتوري و استفاده از پيشرفت های علمي را تضمين نمايند.

ميثاق بين المللي حقوق مدني و سياسي

ميثاق بين المللي حقوق مدني و سياسي در ۲۳ مارچ ۱۹۷۶ نافذ گرديد.

درحالي که اين ميثاق شامل بسياري از حقوق مدني و سياسي که در ديگر ميثاقها و

۳ ماده بيانوي چې د کنوانسيون تصويبونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښځو لپاره مساوي حقوق؛ د ټولو اقتصادي، ټولنيزو او کلتوري حقوقو څخه برخمن کېدل چې په کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کار او د مساوي کار د درلودلو په حال کې د مساوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټولنيز خونديتوب او بيمه، د کورني ساتنه او ملاتړ د ژوند د مناسبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسب استوګنځي په ګډون؛ د روحي او جسمي روغتيا حق د تر ټولو لوړ ستيندو سره سم، د پوهنې حق او په کلتوري ژوند کې د ګډون حق او د علمي پرمختګونو څخه ګټه اخيسته تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيوال ميثاق د ۱۹۷۶ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حال کې چې په دغه ميثاق کې ډېر زيات شمېر مدني او سياسي حقوق چې په نورو

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم خپرل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنگه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مگر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یادآوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

۶ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء خپري او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

ماده ۶:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

• حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.

• د اعدام حکم کېدای شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنی پرېکړې څخه وروسته پلی شي.

• هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.

• په اعدام محکوم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.

• حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

• د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې بڼې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

• هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستگیری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.

• هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.

• هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدودده زمانی محاکمه یا خوشی

• هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدودده کې محاکمه یا خوشی

- کړل شي.
- ټوليزه قاعده بايد دانه وي چې محاکمې ته منتظر دي د پوليسو په توقيف کې وي.
 - هر څوک چې د نيول کېدو يا توقيف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي بايد وکولاي شي د محاکمې په وړاندې د قضايي غور څخه برخمن کړل شي ترڅو محکمه وکولاي شي د ځنډ پرته د توقيف د قانونيت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صورت کې چې توقيف غير قانوني وي، توقيف شوی شخص بايد خوشی کړل شي.
 - هر څوک چې د غير قانوني نيول کېدو يا توقيف قرباني شي بايد د تاوان د جبران لپاره د رعايت وړ حق ولري.
- رها گردد.
- قاعده کلی نباید این باشد که اشخاصی که منتظر محاکمه هستند در توقيف پوليس قرار گیرند.
 - هر شخصی که بواسطه دستگیری يا بازداشت از آزادی محروم شده باشد بايد بتواند در برابر يك محکمه از رسیدگی قضايی مستفيد گردد تا محکمه بدون تأخير در مورد قانونيت بازداشت تصميم بگیرد، و در صورتی که بازداشت غيرقانونی باشد، وی را رها سازد.
 - هر شخصی که قربانی دستگیری يا بازداشت غيرقانونی بوده است بايد حق قابل رعايت برای جبران خساره داشته باشد.

۱۰ ماده،

په خپله يوه برخه کې بيانوي چې توقيف شوي تورن اشخاص بايد د محکومو کسانو څخه جلا کړل شي، او توقيف شوي نوي ځوانان بايد د بالغو اشخاصو څخه جلا وساتل شي او ژر تر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

ماده ۱۰،

در بخشی از خود بيان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده بايد از اشخاص محکوم علیحده گردند، و نوجوانان بازداشت شده بايد از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چه زودتر جهت محاکمه حاضر گردد.

۱۴ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصو پر حقوقو غور کوي، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې تورن شخص بايد د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

ماده ۱۴،

به حقوق اشخاص متهم به ارتکاب جنایت می پردازد، در بخشی از خود، بيان می دارد که شخص متهم بايد از حقوق ذیل مستفيد باشد.

- د منصفانه او علني دعوي استماع (د هغه مواردو پرته چې غير علني محاکمه د قانون او تر ځانگړو شرايطو لاندې مجاز وي) د يوې ځانگړې، باصلاحيته، خپلواکې او بې پرې محکمې لخوا چې د قانون له مخې جوړه
- استماع دعوی منصفانه و علنی (به استثنائی مواردی که محاکمه غيرعلنی توسط قانون و تحت شرایط خاص اجازه داده میشود) توسط يك محکمه اختصاصی باصلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

- شوی وی. شده باشد.
- بیگناه گنیل کېدل تر هغه وخته چې د قانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.
 - بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.
 - د وارده اتهام د ماهیت او علت څخه ژر تر ژره د متهم خبرول په جزئیاتو او په هغه ژبه چې نوموړی پرې وپوهېږي.
 - آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی که وی آن را بفهمد.
 - د دفاعیې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکیل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړیکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .
 - داشتن زمان و امکانات کافی برای آماده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع که به انتخاب شخص متهم باشد.
 - د غیر موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.
 - محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.
 - حاضرېدل او خپله د متهم لخوا دفاع یا د منتخب مدافع وکیل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتیا تر لاسه کول او د بېوزلې په صورت کې په وړیا توګه د لګښت پرته د مدافع وکیل موندل.
 - حاضر شدن و دفاع از سوی خود متهم یا از طریق وکیل مدافع منتخب، آگاهی یافتن در مورد این حقوق، و در صورت تنگدستی دریافت وکیل بدون هزینه.
 - د مقابل لوري د شهودو استنطاق، د شهودو احضار، او محکمې ته د مغایرو شهودو راغوبښتل.
 - استنطاق شهود طرف مقابل، احضار شهود، و فراخواندن شهود مغایر در محکمه
 - د اړتیا په وخت کې د یوه ژباړونکي د وړیا مرستې څخه برخمنتیا
 - در صورت نیاز، برخورداری رایگان از معاونت یک ترجمان
 - پر ځان د شهادت یا پر گناه اقرار ته نه اړ ایستل کېدل.
 - مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار به گناه.
 - د یوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکومیت بیا کتنه.
 - بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.
 - د هغه محکومیت له کبله د اوبښتي تاوان جبران ، چې د قضایي تېروتنو له کبله وي.
 - جبران خساره به خاطر محکومیتی که ناشی از اشتباهات قضایی باشد.
 - د عین جرم لپاره د نوې محاکمې منع
 - منع محاکمه مجدد برای عین جرم

۷. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونیزې موخې - ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولت د اجرائیه او مقننه ځواک لخوا د قدرت څخه د ناوړه گټې اخیستنې د کنټرول د وسیلې په توگه د قضائیه ځواک د خپلواکۍ د ارزښت بیان
- د اجرائیوي شعبي د اقداماتو څخه قضايي بیاکنټي د مفهوم تشریح
- د موضوعه قوانینو د قضايي بیاکنټي د مفهوم تشریح
- د قضايي بیاکنټي د اصولو شرح

(الف). سریزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معین شویو اساسي بشري حقوقو، او څو هغه میثاقونو او نړیوالو کنوانسیونو څپړلو ته ځانگړي کړي چې د افغانستان لخوا تویب شويدي.

مونږ همدارنگه په افغان دولت کې د جمهوري سیستم په اړه چې د دریو جلا مگر مساوي برخو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱۶ مادې څخه پوهیږو چې قضائیه ځواک د دولت یو خپلواک ارگان دی چې مشري یې د سترې محکمې لخوا کېږي. مگر د قضايي خپلواکۍ معنی څه ده، او د هغه اساسي حقوقو په دفاع کې چې د افغانستان د خلکو لپاره تضمین شويدي، د هغه رول څه دی؟

۷. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی - ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بیان اهمیت استقلال قوه قضائیه بعنوان وسیله کنترول علیه سوء استفاده از قدرت توسط قوا اجرائیه و مقننه دولت
- تشریح مفهوم بازینی قضائی از اقدامات شعبه اجرائیوی
- تشریح مفهوم بازینی قضائی قوانین موضوعه
- شرح اصول بازینی قضائی

(الف). مقدمه

ما اکنون چندین ساعات درسی را به بررسی حقوق اساسی بشری معین شده در قانون اساسی افغانستان و چندین میثاقها و کنوانسیونهای بین المللی که از سوی افغانستان مورد تصویب قرار گرفته اند پرداخته ایم.

ما همچنین در مورد سیستم جمهوری در دولت افغانستان، که متشکل از سه شعبه مجزا ولی مساوی می باشد، به بحث گسترده پرداختیم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار دادیم.

ما از ماده ۱۱۶ می فهمیم که قوه قضائیه یک ارگان مستقل از دولت است که توسط ستره محکمه رهبری می گردد. اما معنای استقلال قضائی چیست، و نقش آن در دفاع از حقوق اساسی بشری که برای مردم افغانستان ضمانت شده است چیست؟

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب). استقلال قضائی

ما مشاهده کردیم که برطبق ماده ۱۱۶، قوه قضائیه در افغانستان یک ارگان مستقل از دولت است، که مجزا ولی مساوی با شعبات اجرائیوی و مقننه دولت می باشد.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

این اهمیت بر مبنای این اصل اساسی که قوه قضائیه باید کنترل مستقل و آزاد را بالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً برای یک جمهوری جوان و در حال انکشاف که پس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سه شعبه دولت جهت دفاع از حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بستگی خواهد داشت.

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زموږ پاملرنه ځانته جلبوي.

(ب). قضایي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱۶ مادې سره سم قضائیه ځواک په افغانستان کې د دولت یو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رګونو څخه ګوښه مګر د اجرائیه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

ستره محکمه یو وزارت، یو ریاست، یا یو دفتر ندی.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضایي سکتور)) نومېږي، یوه برخه نده.

داسې یو لید د خپلواکه قضائیه ځواک ماهیت له ګواښ سره مخ کوي.

مونږ داسې ولیدل چې د قضائیه ځواک د خپلواکۍ ارزښت په نړیواله کچه پېژندل شوی دی.

دا ارزښت پدې اصل ولاړ دی چې قضائیه ځواک باید د دولت د مقننه او اجرائیه ځواک پر اقداماتو خپلواک او آزاد کنټرول ولري.

(ج). قضایي مرور

د یوه خپلواک قضائیه ځواک اصل د یوه نوي او مخ پر ودې جمهوریت لپاره چې د لسيزو جنګ جګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

د یوه جمهوریت په بڼه د افغانستان بقاء په اساسي قانون کې د اساسي حقوقو د دفاع لپاره د دولت د درۍ ګونو ځواکونو له وړتیا سره تړلي ده.

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

پارلمان قوانین تصویب می کند. ولسمشر د کورنیو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوی شارنوالی له لاری قوانین تطبیق می کند.

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

د دغه اساسی حقوقو په اړه د قضائیه ځواک ونډه څه ده؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

په بله وینا د دغه حقوقو د خونديتوب د تضمین وروستی مسئولیت د چا په غاړه دی؟

سناریوهای فرضی برای بحث

بیا باید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

د بحث لپاره فرضی سناریو

راځی چي دوه فرضی قضیې تر بررسی لاندی ونیسو.

سناریوی اول:

لمړی سناریو:

• بیا باید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شده دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.

• راځی فرض کړو چې پارلمان یو قانون تصویبوي او ولسمشر هغه توشیح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان یا د ولسمشرۍ د ماڼۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زیاتو کسانو راغونډېدل د دولت د یوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غیر قانوني اعتراض گڼل کېږي او جرم گڼل کېږي.

○ آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳۶)

○ آیا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳۶ ماده)

○ آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟

○ آیا یو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په یوه اعتراض کې د گډون نه مخکې چلینج وکړي؟

○ اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

○ که ستره محکمه دغه قضیه وڅېړي او پرېکړه وکړي چې دغه قانون د اساسی قانون سره په ټکر کې دی ځکه د سوله ایزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳۶

۳۶ است یک حق اساسی است، نقض می‌گردد.

○ ستره محکمه در این مورد از چه صلاحیت برخوردار است؟

○ آیا ستره محکمه می‌تواند این قانون را باطل و غیرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعادل) یا صرف مسئله را با دادن جبران خساره به یک شهروند برطبق ماده ۵۱ حل و فصل نماید؟

● آیا پارلمان و رئیس جمهور تصمیم ستره محکمه را خواهند پذیرفت؟

● پارلمان و رئیس جمهور چه انتخاب هایی خواهند داشت؟

● آیا اوضاع متفاوت نخواهد بود اگر یک سازمان دهنده مظاهره در خارج از قصر ریاست جمهوری دستگیر شود و در یک گردهمایی بیش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی از امر پراگنده شدن از سوی پولیس متهم بجرم گردد؟

مباحثه:

این سوالات مشکل‌اند، زیرا قانون اساسی به صراحت بیان نکرده است که آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا قانونی را که به طور درست تصویب شده است، بر مبنای این که مغایر با احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوری‌که می‌دانیم نزدیک‌ترین حکم، ماده ۱۲۱ است، که، بیان می‌کند "بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین‌الدول و میثاق‌های بین‌المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها براساس تقاضای حکومت و یا محاکم، مطابق به احکام

مادې په بنسټ یو اساسي حق دی، نقض کېږي.

○ ستره محکمه پدې اړه کوم صلاحیت لري؟

○ آیا ستره محکمه کولای شي دغه قانون باطل یا غیر قابل الاجراء اعلان کړي (کنترول او توازن) که یوازې مسئله د ۵۱ مادې سره سم ښاري ته د تاوان په ورکړې حل او فصل کوي؟

● آیا پارلمان یا ولسمشر د سترې محکمې پرېکړه مني؟

● پارلمان او ولسمشر ته کومې لارې شته؟

● آیا اوضاع به متفاوته نه وي چې د ولسمشرۍ د مانې څخه بهر د ۵۰ تنو څخه د زیاتو خلکو د یوې مظاهرې جوړوونکي ونیول شي، او د تیت کېدو د امر د نه منلو له کبله د پولیسو لخوا په جرم متهم کړل شي؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قانون په صراحت سره ندي بيان کړي چې آیا ستره محکمه صلاحیت لري چې هغه قانون چې په سمه توګه تصویب شوي دي، پدې بنسټ چې د اساسي قانون سره په ټکر کې دي، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهیږو تر ټولو نږدې حکم ۱۲۱ ماده ده چې بیانوي ((د قوانینو، تقنیني فرمانونو، بین‌الدول معاهداتو او نړیوالو میثاقونو د سمون څېړنه د اساسي قانون سره او د حکومت یا محکمو په غوښتنه د هغوي تفسیر د احکام د قوانینو سره سم

د سترې محکمې صلاحیت دی)).

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معنی لري؟

آیا په هغه فرضي سناریو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصویب شوي قانون مغایرت کېدای شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا سترې محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناریو کې د نظر وړ قانون، په څرگنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولای د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبیق مخه ونیسي، آیا ستره محکمه کولای شي د اساسي قانون سره د مغایرو قوانینو د مخنیوي په اړه پر مقننه ځواک اغېزناک کنټرول ولري؟

په بله وینا، آیا محکمه کولای شي مخکینو عطف وړ دوه ډوله زیانونو د کموالي حکم وکړي - (د مخکینو زیانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحیت)؟

پدې سناریو کې آیا هغه شخص چې یوه مظاهره یې جوړه کړېده کولای شي محکمې ته لار شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، یا داچې مظاهره کوونکي خلک ونیول شي او د بحث وړ قانون د جنایي قضایاوو د یوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

• آیا یو څوک کولای شي د دولت په وړاندې

قانون از صلاحیت ستره محکمه میاشد .

عبارت "به تقاضای محاکم" به چه معنی است؟

آیا در سناریو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغایرت قانون تصویب شده با قانون اساسی، میتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گیرد؟

اگر همه ما موافقت داشته باشیم که قانون مورد نظر در سناریو فرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، در این حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خویش مانع تطبیق این قانون گردد، آیا ستره محکمه می تواند از داشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانین مغایر باقانون اساسی مستفید باشد؟

به عبارت دیگر، آیا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضرر قابل عطف به ماسبق حکم نماید - (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آینده (صلاحیت اعمال حق در آینده)؟

در این سناریو، آیا شخصی که سازماندهنده یک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آینده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجودیت قانون بحث شده، انجام گیرد، یا اینکه مردم مظاهره کننده، دستگیر شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضایای جنایی خود به چالش کشند؟

بیاید این سوال را به چند بخش تقسیم کنیم:

• آیا یک شخص می تواند یک دعوی را علیه

دولت آغاز نماید؟	دعوي پيل کړي؟
• ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.	• ۱۲۰ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ستره محکمه باید د هغه دعوگانو په اړه چې دولت پکې مدعي علیه دی، غور وکړي.
• آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟	• آیا ۱۲۰ ماده د یوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
• در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟	• پدې سناریو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
• اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیر قابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟	• که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغایر او غیر قابل الاجراء اعلان کړي، آیا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
• ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیم نماید.	• ۷۵ ماده ۱ پره گراف بیانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانینو حکمونه او د محکمو وروستنی پرېکړې پلې کړي.
• آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟	• آیا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟
• آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرر ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد؟	• آیا نتیجه به توپیر ولري که چېرې د یوه موضوعه قانون په ځای د مظاهرې ممانعت، د کورنیو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې یوې مقررې څخه سرچینه اخیستې وي؟
• برطبق ماده ۷۶، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.	• د ۷۶ مادې په بنسټ دولت کولاي شي د کړنلارې د اساسي کړنو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصویب کړي چې د هېڅ یوه تصویب شوي قانون له متن یا روحیې سره مغایر نه وي.
• آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین	• آیا دا پدې معني نده چې همدارنگه دغه شان

مقررره ها نمیتوانند مغایر با قانون اساسی باشند؟

• سازماندهنده مظاهره بر علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟

• آیا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صلاحیت دارد اعلان نماید که این مقررره مغایر با قانون اساسی است علی رغم اینکه ماده ۱۲۱ به مقررره ها اشاره نکرده است؟

کنوانسیونها و میثاقهایی متعددی که ما به آنها نظر انداختیم، این اصل اساسی را تأیید میدارند که یک حق بدون جبران خساره به خاطر نقض آن، حق غیرواقعی بوده و یا حقیقت که دارای ارزش کم میباشد.

آیا کسی میتواند تصور کند که شکایت به کمیسیون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث یک جبران خساره مناسب گردد؟

سناریوی دوم:

بیاید تصور کنیم به خاطر کمبود منابع دولتی، برای متهمین بی بضاعت، دولت نمیتواند وکیل مدافع جهت نمایندگی از ایشان در محکمه فراهم نماید، و آنها توسط محکمه محکوم گردیده و به محبس فرستاده می شوند.

○ مشکل در اینجا چیست (ماده ۳۱)؟

○ شخص محکوم چه میتواند بکند (شکایت به کمیسیون مستقل حقوق بشر؛ درخواست استیناف)؟

○ بیاید تصور کنیم که قضیه مذکور سرانجام به فیصله ستره محکمه خاتمه می یابد و ستره محکمه تصمیم

مقررره نشی کهدای چې د اساسي قانون مغایرې وي؟

• د مظاهري جوړوونکي د چا په وړاندې دعوي کوي؟

• آیا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحیت لري چې اعلان کړي چې دغه مقررره د اساسي قانون سره مغایره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررره ته اشاره نده کړي.

مختلف کنوانسیونونه او میثاقونه چې مو لندېه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاییدوي چې یو حق د هغه د نقض له کبله د زیان د جبران څخه پرته غیر واقعي حق دی یا داسې یو حق دی چې کم ارزښت لري.

آیا یو څوک تصور کولای شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون ته شکایت کهدای شي د زیان د یوه مناسب جبران باعث شي؟

دوهمه سناریو:

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچینو د کمښت له کبله د بېوزله متهمینو لپاره دولت نشي کولای چې په محکمه کې د هغوي د استازیتوب لپاره مدافع وکیل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کېږي.

○ ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟

○ محکوم شخص څه کولای شي (د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون ته شکایت؛ د استیناف غوښتنه)؟

○ راځئ فرض کړو چې یاده شوې قضیه بلاخره د سترې محکمې په فیصله پای ته رسېږي او ستره محکمه پرېکړه کوي چې

میگیرد که حکم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

○ آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق می‌گردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق می‌گردد که تمیز طلب گردیده است؟

○ آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟

○ آیا این محکمه می‌تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟

○ چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه می‌تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می‌تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می‌تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه می‌تواند تصمیمی را اتخاذ

حکم باید لغو شی، خُکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شوی دی.

○ آیا د سترې محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کېږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقېږي چې تمیز طلب وي؟

○ آیا دلته د قضایي سلوک تیوري شته؟

○ آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.

○ ولې؟ ولې نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه ځواک ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانونی دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته وړاندې کړي؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څېړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شوی دي، حالت به یې څرنگه وي؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارند، گردد یا اینکه هر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، که در سناریوی اول ارائه نه گردیده بودند؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می تواند جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت برای پیروی از قانون اساسی و فراهم آوری وکلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین احقاق حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بر دوش قوه قضائیه می باشد.

چې د ټولو هغه محبوسينو په اړه د تطبیق وړ وي چې په ورته شرایطو کې دي، یا داچې هر محبوس شخص باید په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

کومه لاره منطقي ده؟

د دغه نوې سناریو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شويدي، چې په لومړۍ سناریو کې ندي وړاندې شوي؟

آیا ستره محکمه کولای شي عدلیې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکیلانو لپاره پیسې ورکړي؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پیروی او د بېوزلو متهمینو لپاره د مدافع وکیلانو د موندلو لپاره دولت او عدلیې وزارت د اړ ایستلو په برخه کې کوم کار کولای شي؟

د دغه سناریو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شویو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئولیت د قضائیه ځواک په غاړه دی.